

05
4670

KÕIGI MAADE PROLETAARLASED, ÜHINEGE!

KLASSIVÕITLUS

№ 6 (177)
JUUNI
1935

SISUKORD

	Lhk.
1. <i>N. Karotamm.</i> — Eesti reformistlike ametiühingute viies kongress	1
2. <i>J. Reesen.</i> — Pätsi-Laidoneri fashistliku diktatuuri sise- ja välispoliitika	5
3. <i>H. Nabel.</i> — Streigiliikumisest Eestis	12
4. <i>J. Laube.</i> — Plaanimajandusest	18
5. <i>P. Lapinski.</i> — Poliitiline kriis algab	27
6. <i>E. K.</i> — Nõukogude Liidust	27
7. <i>A. R.</i> — Valge Eesti elupäevad — Maikuu kroonika	30

KLASSIVÕITLUS

Nr. 6 (177)

J u u n i

1935

N. Karotamm

Eesti reformistlikkude ametiühingute viies kongress

12. mail s. a. peeti Tallinnas ära Eesti-maa Töölisühingute Keskliidu viies kongress. Kongressist võttis osa 113 saadikut 35 organisatsiooni esindajaina. Keskliitu kuuluvate ametiühingute liikmete arv on 6500 ümber.

Kongress tuli kokku olukorras, kus majandusekriis Eestis edasi kestab, hoolimata osalisest paranemisest mõnedel tööstusaladel, alates 1933. a. teisest poolaastast. Selles paranemises on viimasel ajal tulnud siin-seal seisak ja kohati isegi uus tagurpidimine (näit. metsa- ja puutööstuses j. t.). Tööpuudus on mõnetuhande inimese võrd vähenenud, eriti suvekuudel leidub hooajaliselt rohkem tööd kui endistel aastatel, kuid see ei tähenda kaugeltki veel tööpuuduse lõppu Eestis, nagu seda tõendavad ametlikud agitaatorid ja kodanline ajakirjandus. Kapitali pealetung töölisklassile võtab aga järjesti teravama kuju. Tõelikult töölisklassi töö- ja palgaolud halvenevad. Ainult mõned töölisterupid on omale eduka streigivõitlusega suutnud palgakõrgendust saavutada. Töötempode kiirendamisega, kapitalistliku ratsionaliseerimisega, elukalliduse tõusu jne teel kurnatakse töölisi veel jõhkramini kui enne. Faschistlike dekreete laseb Pätsi valitsus sadada kui oavarrest. On kavatsusel suuremad seadused, mis töölisklassi poliitilise ja majandusliku olukorra järsult saavad raskemaks tegema (tööliskoda, sundvahekohtu seadus, palga alammäära seadus j. m.). Streigiliikumine näitab kiiret õusu juba 1934. aastast alates. Aprillismais käesoleval aastal oli rida suuremaid streike (ülemaaline kingseppade streik j. t.). Võitluse meeoleolu ja tahe töölisklassis kasvab. Töölisklass on energilisemalt asunud enda organiseerimisele ametiühin-

gutesse. Töölisklass nihkub ikka rohkem pahemale poole. Kui siia juurde lisada veel järjesti teravnev sõjahädaoht seoses saksa faschismi plaanidega Baltimaid vallutada, et siit edasi kallale tungida Nõukogude Liidule, siis näeme, et see olukord, milles ametiühingute viies kongress kokku tuli, väga vastutusrikkad ülesanded kongressi ette üles seadis, nõudes vastust sellele, kuidas suhtuvad reformistlikud ametiühingud kõigile neile ja teistele põlevatele päevaküsimustele, missugused ülesanded nad endi tegevuseks lähema tuleviku jaoks üles seavad.

EKP KK eriline lendleht, mis selle kongressi puhuks k. a. aprillis ilmus, seadis ametiühingute kongressi ees üles järgmised ülesanded:

1. Mõista hukka keskliidu senine reformistlik poliitika ja viia ametiühinguline liikumine klassivõitluse poliitika alusele.

2. Võtta seisukoht ühise väerinna ja ametiühingute ühtsuse küsimuses.

3. Välja töötada töölisklassi konkreetsete nõudmiste võitlusprogramm, milles oleks järgmised põhipunktid: võitlus palkade alandamise vastu ja palkade kõrgendamise eest, võitlus sotsiaalkindlustuse eest, töölisteorganisatsioonide tegevusevabaduse eest, sõna-, koosolekute-, töölisajakirjanduse vabaduse eest, võitlus Pätsi valitsuse faschistlikkude dekreetide ja sõjahädaohtu vastu. Need olgu ühise väerinna nõudmised.

4. Kindlaks määrata ametiühingute konkreetsed võitlusevormid ja meetodid, milleks kokku seada vastav tegevuseprogramm.

Kongress saagu pöördepunktiks Eesti ametiühingulises liikumises.

Niisugused ülesanded seadis EKP Keski-

liidu reformistlikkude ametiühingute viienda kongressi ette üles.

Juba mõnda aastat põeb eesti sotsiaaldemokraatia, kes reformistlikkude ametiühingute Keskliitu poliitiliselt juhtis, sügavat kriisitõbe, mis avaldub ta lagunemises gruppideks ja grupikesteks. Arusaadav, et see protsess pidi vastukaja leidma ka reformistlikkudes ametiühingutes. Ametiühingute liikmete hulgas pettusid ikka enam Keskliidu seniste äärmiste parempoolsete juhtide tegevusest ja nihkusid pahemale poole. EKP ühise väerinna ettepanekud, mis ametiühingute juhtide poolt tagasi lükati, leidsid ametiühingute lihtliikmete ja ka aktiivi seas tuntavat poolehoidu. See hulkade surve kutsus esile ka reformistlikkude ametiühingute ladvakihis, nende juhtide hulgas, lahkuminekuid ja hõõrumisi. Seda näitavad järgmised tõsisasjad kongressieelsest ajast: sotsialistliku partei häälekandja „Rahva Sõna“ ja ametiühingute Keskliidu tegelaste vaielused, kusjuures „Rahva Sõna“ Keskliitu kommunistimeelsuses, ühise väerinna pooldamises jne süüdistas; Keskliidu nõukogu võttis 2. dets. 1934. a. vastu otsuse, et ametiühingute liikmeteks võivad olla kõik töölised, ilmavaate peale vaatamata (seega tühistati Keskliidu ametiühingutes senini maksmasolnud põhimõte, et kommunistlikud töölised ei või nende ametiühingute liikmeks olla); võeti ette muudatused Keskliidu häälekandja „Töölise Hääle“ toimetuses; kuni 1934. a. novembrini oli olemas toimetuse kolleegium järgmises koosseisus: E. Joonas, K. Must, A. Gustavson, L. Metslang ja J. Mihkelson, kellest kolm esimest on sotsialistide pärematiiva mehed. Detsembris on toimetamine kahe inimese käes: tegev toimetaja L. Metslang, vastutav toimetaja — K. Must, ning alates 1. jaanuarist 1935. a. on „Töölise Hääle“ tegevaks ja vastutavaks toimetajaks ainuüksi L. Metslang. Keskliidu ametiühingute viienda kongressi päevakord määrati varem kindlaks järgmiselt (peapunktid): ülevaade Keskliidu tegevusest, valimised, töötingimuste korraldamine ja töövahendus — L. Metslang; sotsiaalkindlustuse laiendamine — A. Gustavson; kutseoskus ja ametiühingud — B. Eilman ja K. Must; organisatsioonide plaan — L. Metslang; noortöölise ametiühinguline organiseerimine — J. Mihkelson. Hiljem aga kärbiti päevakorda nii, et järele jäid järgmised peapunktid: ülevaade Keskliidu ja selle organisatsioonide tegevusest, valimised, töötingimuste korraldamine — L. Metslang; sotsiaalkindlustuse küsimus — A. Gustav-

son. Torkab silma see, et kongressi päevakorrast ära jäid niisuguste äärmiste parempoolsete aruanded nagu Eilman ja Must.

Valitsusevõimud ei annud kongressi pidamiseks esialgu luba, sest olla olnud karta kongressil „tugevaid lahkkelisid“. Kui aga Keskliidu tegelased siseministeriumis seda asja käinud „klaarimas“, siis antud ikka viimaks luba kongressi kokku kutsuda.

Kohe kongressi algul läks õhk kongressil palavaks. Vaielused tekkisid saadikute mandaatide kinnitamise pärast. Nagu juba öeldud, oli kongressil 113 saadikut. Nende hulgas olid ka Üleriikliku Maatõrahva ühingu — ÜMÜ — 6 esindajat („Rahva Sõna“ teate järgi 11 esindajat), kes ei olnud ÜMÜ kongressi poolt valitud (võimud keelasid ÜMÜ kongressi kokkukutsumise ära), vaid olid kongressi saadikuteks välja eraldatud ÜMÜ juhatusel. Et see ÜMÜ delegatsioon pahemtiiva pooldaja oli, siis hakkasid paremtiiva esindajad ägedalt vastu vaidlema ja ei tahtnud lubada, et ÜMÜ esindajate mandaadid ära kinnitataks. Põhjendati seda sellega, et nad ei olla *seaduslikult* valitud. Kui see küsimus hääletamisele läks, sai ÜMÜ esindajate mandaatide tunnistamise ettepanek poolt 66 häält (107-st), kuna vastuvaidlejate ettepanek — neile ainult sõnaõigus anda — sai poolt ainult 16 häält. Kõikide teiste kongressisaadikute (peale ÜMÜ saadikute) mandaatide kinnitamise poolt anti 99 häält, vastu — 8 häält. See hääletamine näitab teataval määral jõudude vahekorda kongressil. Ja juba siin selgus ka, kes on parem- ja pahemtiiva juhid kongressil. Paremtiiva tähtsamate esimaadlejatena esinesid Tulp, Eilman, Must, A. Ostra-Oinas, O. Gustavson. Nende vastu astusid välja eestkätt Isküll, Andreesen, Jõeäär, Metslang, Offenbach jt.

Peale L. Metslangi kõnet Keskliidu ja ta organisatsioonide tegevusest (mille sisust jutt allpool), asuti Keskliidu uue juhatusel valimisele. Juhatusesse valiti hääleterohkuse järjekorras: A. Jõeäär (ÜMÜ esindaja), K. Kiimann (ehitustöölise üh.), L. Metslang (äri- ja kontoriteenijate üh.), H. Isküll (Tallinna nahatöölise üh.), J. Mihkelson (tekstiiltöölise ametiüh.), A. Aben (ÜMÜ), A. Offenbach (trükitöölise liit), V. Valdson (meremeeste üh.), K. Lepik (autojuhtide üh.), H. Roog (tekstiiltöölise üh.), M. Tartu (potseppade üh.), A. Poller (sadamatöölise üh.), R. Valm (rätsepatöölise üh.), R. Jõulu (nahatöölise üh.), N. Andreesen (ehitustöölise üh.).

Nende 15-ne seas on ainult 5 vanast juhatusel koosseisust: Metslang, Offenbach,

Isküll, Jõeäär, Mikhelson. Kõik teised on uued, vastavate ametiühingute juhtivad tegelased. Nagu kirjutab „Töölise Hääle“ (nr. 6, s. a.) olevat suur enamuse uue juhatusel liikmetest tegelikud töölised, nõnda öelda tööpingi tagant. Juhatusel vanas koosseisus olid aga enamuses Eilmannid Mustad j. t. nendetaolised „elukutselised ametiühingute juhid“.

Parempoolne tiib, nähes, et ta uuest juhatusel välja jäi, tegi kongressil kõik, mis jaksas, et kongressi sundida oma resolutsioonile vastu võtma. Tähtsamad punktid, millega parempoolseid kongressil välja tulid, olid järgmised:

1. Keskliidu juhatus on oma tegevuses viimasel ajal lahkunud vabaametiühinguliselt aluselt ning muutunud asutuseks, kes sõbrustab kommunistidega (tegevat nendega ühist väerinda jne), isegi — vabsidega. Eilmannil ei olevat lubatud „Töölise Hääles“ ühise väerinna vastaseid kirjutusi avaldada jms. See poliitika tulevat hukka mõista.

2. Vabaametiühinguline liikumine (s. o. reformistlikud ametiühingud) olla satumas niisugusesse olukorda ja niisugusele teele, nagu seda olid eesti ametiühingud 1924. a. enne 1. detsembrit, s. t. on minemas „kommunistide kätte“.

3. Kongressi koosseis olla võltsitud. Keskliidu juhatus kogunud saadikud kokku oma näo järgi.

Peale selle oli veel rida süüdistusi, nagu ametiühingute rahasummade mitteõige kasutamise kohta, kongressipidamise korra kohta jm.

Ülaltoodud põhimõtete vaimus esitas K. Tulp resolutsiooni, mis koosnes kümnest-konnast punktist. See resolutsioon sai kongressil poolt kõigest 4 häält ja lükati tagasi, ning vastu võeti järgmine resolutsioon: „Arutades E. T. Keskliidu 1933/34. a. tegevuse aruannet, leiab kongress, et tänu Keskliidu sekretariaadi jõupingutustele püsis Keskliit kogu aeg Rahvusvahelise Ametiühingute Liidu seisukohtade alusel, nimelt et Keskliit jäi truuku vaba organiseerimise ja vaba palgavõitluse põhimõttele.“

Keskliit ei olnud ühegi poliitilise voolu tööriistaks, mille tõttu poliitiliste vastuolude asemele tuli tööliste ühine võitlus oma majanduslikkude huvide eest.

Selle tõttu saavutas Keskliit suure edu tööliste organiseerimise ja eneseusalduse tõusu suhtes, mis avaldub eriti käesoleva kevade palgavõitlustes“ („Töölise Hääle“, nr. 6., 1935, lhk. 90).

Peale parempoolsete resolutsiooni haletat läbikukkumist esitas K. Tulp majateenijate ametiühingu nimel teadaande, milles ta räägib, et „meie ei saa enam võtta ei moraalselt ega juriidiliselt vastutust kongressi ja ETKeskliidu tegevuse eest enesele. Loobudes osa võtmast kongressi edaspidisest tööst, meie jätame enesele ka tulevikus vabad käed...“ Metallitöölise ametiühingu (milles on ainult 83 (!) liiget) esindaja B. Eilman ja raudteelaste esindaja J. Normann ühinesid selle teadaandega. Neid teadaandeid võttis kongress vastu hukkamõistva müra ja meelepaha hüüetega.

Tähtsamad põhimõtted, mida arendasid kõnelejad L. Metslang ja A. Gustavson oma kõnedes kongressil ja mida tuleb vaadata kui Keskliidu praeguseid seisukohti, olid järgmised:

1. Töösund-vahekohus (n. n. töö sundvahendus) on tööliste ja ametiühingutele vastuvõtmata, sest selle vahekohtu sundotsused ei põhjene mitte mingil erapooletul alusel, vaid neid määrab jõudude vahekord, mis kapitalistide kasuks on.

2. Töötingimuste korraldamiseks antavad seadused peavad tööliste jätma vabaduse valida kas streiki või vahekohtu.

3. Töölistel peab olema ametiühingute ja streikide vabadus, sest ilma ametiühinguteta pole üldse mõeldav tööliste tööttingimuste, eriti palgaolude, parandamine.

4. Palga alammäära seadus tööstustöölisele pole vastuvõetav. See seadus pandagu maksma seal, kus eriti madalad palgad ja töölisi raske on organiseerida (põllumajandus, kodutööstus).

5. Tuleb ellu kutsuda eriline töökohus, kes õigust mõistaks töölepingute rikku-mise puhul, sest harilikud kohtud oma väga pikaldase asjaajamisega selleks ei kõlba. Ettevõtjatel ja töölistel olgu selle kohtu koosseisus võrdne esindus.

6. Sotsiaalkindlustust tuleb laiendada, eriti edasilükkamata ülesanne on vanaduse, invaliidisuse ja järelejäänute kindlustuse elluviimine.

7. Laiendada haigusekindlustust, kusjuures haigekassadesse peab jääma tööliste omavalitsus.

8. Maksma panna põllutöölise ja kalurite õnnetusjuhtumite vastu kindlustamine.

9. Kollektiivlepingu sõlmimine on kõige kohasem vorm, mis kindlustab tööliste palga- ja muude nõudmistele ning töötingi-

muste vajaliku lahenduse tööliste huvides.

Kuidas hindab sotsiaaldemokraatia ning kodanlus ametiühingute kongressi tulemusi?

Sotside partei häälekandja „Rahva Sõna“ (kes, muide, paar nädalat peale kongressi pankrotti jäi ning oma ilmumise ajalehena lõpetas, jäädes ilmuma veel ainult ajakirjana 1 kord kuus. Siisamaani ta ilmus 2 korda nädalas) pühendas kongressile paar-kolm tulivihast juhtkirja. „Rahva Sõna“ meelehärma suurendas veel see, et mõni päev peale kongressi, 20. mail, paremtiiva mehi Eesti Tööliste Haridusliidu nõukogu koosolekul umbes samasugune saatus tabas, kui ametiühingute kongressil — nende esindajad jäid uue nõukogu valimistel pea viimseni ukse taha. „Rahva Sõna“ kirjutas 15. V. järgmist: „See kongress pani aluse seikluslikule aegjärgule Eesti ametiühingulises liikumises“; „selle kongressi otsustega lõpeb E. T. Keskliidu vabaametiühinguline aegjärg Eestis“; „...iga kõrvalekaldumine vabaametiühingulisest põhimõttest toob meil enne 1924. a. olnud olukorra“; „...tuli ...toime E. T. Keskliidu ajaloos esimest korda ühine väerind vabaametiühingulise liikumise vaenuliku ollusega“ jne... Ning edasi lausub leht, et õieti talitasid kongressil need, kes „loobusid kongressi tööst ja deklareerisid, et nad ei võta vastutust kunstlikult loodud kongressi tegevuse eest endale... Tõelikud vabaametiühingud loobusid nüüd koostööst selle suunaga“ (s. o. ühise väerinna jne pooldajatega). Neidsamu mõtteid arendab „Rahva Sõna“ ka 22. mail, tuues uue momendina juurde veel kahtlustuse, et siin olevat mängus — vabsid. Olla teostunud „marksistide“ ja kommunistide ning vabside ühine väerind. Leht manitseb kõiki „ametiühingulise liikumise kainemeelseid tegelasi“ tegema kujunenud olukorrast kiiresti omad järeldused, s. o. asuda ametiühingute uue lõhestamise teele, kui muidu korda ei lähe oma kanda ametiühingulises liikumises uuesti kinnitada.

„Vaba Maa“, „Uus Sõna“ ja teised kodanlised lehed pühendasid kongressile hoolikalt tähelepanu. Kodanline ajakirjandus nimetas kongressi sündmusi „riigipöördeks ametiühingutes“ jne, ning kordas tihtigi küsimust, — mis siin lahti on? Kuhu see asi viimaks välja viib?

Kuigi see kongress oli teataval määral pöördepunktiks Eesti viimaseaja ametiühingulises liikumises, ei ole see mitte mingi „riigipööre“. Ta oli ja jäi reformist-

likuks kongressiks. Ühise väerinna küsimust kongress ei arutanud üldse. Keskliidu juhtivad tegelased on kommunistidega ühise väerinna loomise vastu. Nad võitlevad ühise väerinna vastu, ja nende seas on terve rida inimesi, kelle poliitika tegelikult tähendab paremtiiva veskiile veevalamist ning Pätsi fashistlikkude seaduste kaitsemist. Keskliidu uus juhatuse ei ole oma koosseisult kaugeltki ühtlane ega üksmeelne. Ja kui meie ülalpool rääkisime kongressi pahemtiivast, siis ei tähenda see veel sugugi seda, et kõik selle tiiva tegelased on *tõepoolset* pahempoolsed, järjekindlalt pahempoolsed. Ülalpool on tarvitatud sõna pahemtiiv ainult selles mõttes, kuivõrd ta oli vastukaaluks äärmistele parempoolsetele reformistlikkudele tuusadele. Edasi, kongressil ei öeldud ühtki selget ja kindlat sõna Pätsi kavatsuste kohta töölistekojade austamise küsimuses. Sund-vahekohtu seaduse ja palga alammäära seaduse kavade kohta vastuvõetud otsused on kahepaiksed. Kongress ei annud selget ja konkreetset hinnangut Eesti praegusele majanduslikule ja poliitilisele olukorrale, ega määranud konkreetsemalt ära töölisteklassi võitluse lähemaid ülesandeid, võitluseviise jm. Muuseas, kongress ei öelnud sõnagi n. n. rahvamajanduse elustamise kava kohta, mille üle ametiühingud veel hiljuti nii valjusti lokku löid.

Kõigest sellest hoolimata on E. T. Keskliidu ametiühingute viies kongress siiski tuntav samm edasi eesti töölisteklassi pahemalepoole nihkumises, ta vabanemises reformistlikkude äraandlikkude juhtide hullutava ja määndava mõju alt. Kuid see on *ainult samm* edasi. Käia on eesti töölisteklassil siin veel tükk teed.

EKP võitleb ja saab võitlema ühise väerinna ning ametiühingulise ühtsuse eest. Enam, võib olla, kui kunagi varem on just praegu eesti töölisteklassil põlev vajadus tõepoolset tugevate, võitlusvõimeliste, klassivõitluse alusel seisvate ametiühingute järele, niisuguste ametiühingute järele, kes suudavad võidukalt tagasi lüüa Pätsi fashismi ning üldse kapitali pealetungi ja viia proletariaati vastupealetungile eesti kapitalismi vastu. Eesti ametiühingulise liikumise niisuguseks liikumiseks muutmise eest võitleb EKP. Selles võitluses peavad saama ja saavad paljastatud nii Pätsi fashistlikud püüded eesti tööliikumisesse tungida ja seda fashiseerida, kui ka parempoolsete reformistlikkude tuusade jõhker äraandlik lõhkumise- poliitika ametiühingulises liikumises. Sel-

Iles võitluses saab igasugusest vastutegevusest ning saboteerimisest sotsdem. juhtide ja reformistlikkude ametiühingute mõningate juhtide poolt hoolimata teostatud eesti töolisteklassi ühine väerind faschismi pea-

letungi vastu. Selles võitluses selgub ka kõige laiematele töolistehulkadele, kes on töolisteklassi huvide tõelikud kaitsjad, ennastsalgavad võitlejad faschismi vastu ja kes on äraandjad ning nahahoidjad.

J. Reesen

Pätsi-Laidoneri faschistliku diktatuuri sise- ja välispoliitika

(Järg)¹

5. Kooli-, kiriku- ja kunstipoliitika

Eesti tõusikkodanlus peab end Lääne-Euroopa kodanlise tsivilisatsiooni eelpositiivsiks idas. Ta olevat täitnud suure „ajaloolise“ ülesande — hoidnud ära enamluse valgumise läände. Selle „ajaloolise“ ülesande teostamisel olevat suurt osa etendanud tema võrdlemisi kõrge kultuur Vene „aasialiku“ kultuuriga võrreldes. Meie ei taha mingil määral eesti rahvuslikku kultuuri, tema „talupojakultuuri“ ja kadakasaksluse tähtsust alla hinnata. Tõsi. Juba ärkamisajast peale pani eesti kodanlus võrdlemisi suurt rõhku haridusliku tasapinna tõstmisele, mille tagajärjel Eestis iseseisvuse eelsel ajajärgul kirjaoskamatuse protsent, Venemaa sisekubernangudega võrreldes, madalam oli. Lenin andis sellele asjaolule suure tähtsuse sotsialismile ülemineku hindamisel Eestis.

Ka härrasriigi päivil, kuni viimaste aastateni, püüdis eesti kodanlus oma kultuurse tasapinnaga ja hariduse tõstmisega uhkeldada. Teostati üldine 6-aastane sunduslik ja maksuta algkooli kohustus, avati rida uusi keskkooli — osa neist maalgi — ja isegi mõned kutsekoolid kodanluse võsukeste tarvis. Kõige selle tagajärjel suurenesid tuntavalt hariduskulud. Kui 1921/22. aastal haridusministeeriumi korralised kulud nõudsid 3,5 mln krooni, siis tõusis see summa 1928/29. a. 9 mln kroonini ehk enam kui 2,5 korda. Väljaminekud hariduse peale kasvasid kiiremini, kui riigi korraliste kulude eelarve, mis samal ajavahemikul suurenes ainult 1,7 korda.

„Iseseisvuse“ esimesel ajajärgul suurenes algkooli õpilaste arv ning tõusis haripunkti 1922/23. a., mil algkoolides õppis

121.888 õpilast. Kuid siit peale algab tagasimineku: 1933/34. a. õpib algkoolides 115.291 õpilast.

Keskoolide õpilaste arv oli kõige kõrgem 1924/25. a., mil keskkoolides õppis 18.721 õpilast. Siit peale algab langus: 1928/29. a. õppis keskkoolides 16.341 õpilast, 1933/34. a. veel ainult 11.895. Keskkoolide õpilaste arv langes seega, 1924/25. a. kõrgeseisuga võrreldes, 6.800 õpilase võrd, s. o. 36,5%. See keskkoolide õpilaste arvu suur langemine on seletatav esiteks sellega, et keskkool on maksuline, aastane õppe-maks 40—70 krooni, mis kehvemate õpilaste pääsemise keskkooli võimatuks teeb, ja keskkihtidegi vaesestumise tagajärjel nende lapsed, eriti viimaste kriisiaastate kestel, sunnitud on olnud keskkoolist õige suurel hulgal eemale jääma. Teiseks, kodanlus viis läbi kaunis laiaulatusliku koon-damise. 1924/25. a. oli keskkoolidel 644 klassi, 1928/29. a. — 543 klassi ja 1933/34. a. ainult 400 klassi. Seega on keskhariduse asi Eestis õige suuresti tagasi läinud. Siia tuleb veel ligi lisada, et 40—50% keskkooli astunuist ei lõpeta kooli kursust, vaid on sunnitud sealt esimestel õppe-aastatel lahkuma. Kõigest sellest järgneb, et keskharidus on Eestis muutunud linnaning maakodanluse kitsama ringkonna ees-õiguseks.

Ka kõrgema hariduse alal võib tunda tagasimineku märkida: 1926. a. õppis ülikoolis 4.700 õpilast, 1932/33. a. aga ainult 3.200 üliõpilast ja 1934/35. a. — 2876. Ka nendest lahkub suur osa esimestel õppeaastatel, sest ainelised raskused, mis seotud kõrgema hariduse omandamisega, ei võimalda kehvemate kihtide ja isegi keskkihtide lastel ülikooli kursust

¹ Vt. „Klvtl.“ nr. 4 (175) ja eelmised.

Iõpetada. 15. aasta kestel on õppemaks õlikoolis tõusnud 50 kroonilt 120 kroonile ehk 2,4 korda. Isegi „Päevalehe“ arvates „kõib praeguse õppemaksu tõstmine õleõõu mitte ainult vaesel, vaid ka n. n. „keskmisel kodanikul“, kelle hulka tuleb lugeda rõhuvas enamuses meie õliõpilaste vanemad“.

Kuid õldiselt on kesk- ja kõrgema hariduse tasapind Eestis sellest hoolimata siiski võrdlemisi kõrge, sest teiste kodanliste riikidega võrreldes tuleb Eestis iga 10.000 elaniku kohta, 1932/33. a. andmetel, keskkooli õpilasi — 107, Saksamaal — 162, Soomes — 135, Daanis — 120, Lätis — 105, Inglismaal — 99, Prantsusmaal — 42, Poolas — 67; õliõpilasi: Eestis — 34, Lätis — 40, Soomes — 22, Saksamaal — 20, Daanis — 12, Inglismaal — 12, Prantsusmaal — 13, Poolas — 14.

Valmistuslikkude jõudude nõrga arenemistaseme, suurtoõstuse tuntava laostumise juures on kapitalistlikus korras seegi tasem küllaldane selleks, et haritlaste õleproduktiooni sünnitada, mille õle kodanlus tihtilugu kaebab. Ajakirjandus on mõndagi korda faktisid toonud, mis kõnelevad, et kesk- ja kõrgema haridusega isikud sunnitud on uksehoidjatena, kelnertena, vangivahtidena ja isegi mustatõõlistena tõõd otsima. Õskustõõ õpetamine ehk kutseharidus on Eestis võrdlemisi nõrgalt arenenud; alles viimastel aastatel on kodanlus hakanud kutseharidusele rohkem tähelepanu põõrama. Praegu tõõtab 98 kutsekooli 6180 õpilasega, mis aga õpilaste õldarvust siiski võrdlemisi väikese protsendi moodustab.

Kriisiaastatel viidi hariduse alal läbi suured kokkutõmbamised. 1933/34. a. kärbiti haridusministeeriumi eelarvet 3 mln krooni võrd. Õpetajate palkasid vähendati 15% võrd, pensioone — 12% (pensionääre on aga võrdlemisi rohkesti — 11.937 inimest), kultuurilisi toetussummasid — 27% jne. Samal ajal vallandati hulk õpetajaid, tõõsteti õpetajate tõõtundide arvu, hakati likvideerima tehnikumi jne.

Pätsi-Laidoneri fashistliku diktatuuri valitsus jätkab hariduskulude kärpimist. Ta teostab n. n. „keskkooli reformi“, mis on suuremaks sammuks tagasi härrasriigi demokraatliku ajajärguga võrreldes.

Milles seisab siis Pätsi-Laidoneri fashistliku valitsuse „keskkooli-reformi“ sisu? See seisab kõigepealt selles, et 6-aastase algkooli juurest tagasi mindi 4-aastase algkoolikursuse juurde. Haridusminister N. Kann seletab sel puhul, et see

õlnud „ebaloomulik nähe, et meil, kui põlumajanduslikus riigis, ainult 5—6% algkooli lõpetajaid astus põllutõõkoolidesse“, mida soodsustanud senine koolikorraldus. Riigi arenemise seisukohalt ei õlevat õige, „kui vaimlise loovtõõ allikad on kaugel õlekaalus, võrreldes materjaalse loovtõõ allikatega“ ja sellepärast õlevat vaja „tahaõlaanile jäetud kutsehariduse toomine õsiõlaanile“. Seega põhjendatakse „keskkooli-reformi“ vajadust kõigepealt kutsehariduse arendamisega.

Kuid „keskkooli-reform“ puudutab õige tuntavalt ka algkooli. Ministrihärria räägib algkooli reformist võrdlemisi vähe ning tähendab ainult, et ka algkooli reform päevakorras seisab. Ta seletab, et kuni 1934. a. sügiseni õli Eestis „õldhariduse alal maksev 11-aastane õhtluskool, s. o. 6-aastane algkool ja sellele järgnev 5-aastane gümnaasium mitmesuguste harudega“, mille tagajärjel praktilik, kutsehariduslik ettevalmistus õlnud piiratud. Keskkooli lõpetajatest õlla iga aasta lainud õlikooli 2000 õpilast, kuna 70—75% õlikooli mitteastujatest ei õlevat mingisugust kutseharidust saanud.

11-aastane õhtluskool õlevat liiga pikk ja kulakas õldhariduse saamiseks, sellepärast tulevat teostada õldine koolireform. Algkool õleks selle kava järele 4-aastane, sellele järgneb 5-aastane keskkool ja 3-klasiline gümnaasium või kutsekool, mis õleks õhtlasi ettevalmistavaks õppeasutuseks neile, kes tahavad õppetõõd jätkata õlikoolis või mõnes teises kõrgemas õppeasutuses. Minister rõhutab, et see reform ei kaotavat ära 6-aastast algkooli sunduslikku koolikõhustust, sest „kes ei soovi astuda pärast algkooli 4 klassi lõpetamist keskkooli, see on kohustatud edasi õppima algkooli 5. ja 6. klassis, kuni on täidetud kooli kohustus“¹.

Nagu näeme, on see koolireform õige segane, sest algkooli 5. ja 6. klass peaks vastama keskkooli 1. ja 2. klassile; nüüd pole aga selge, kas algkooli lõpetajaid võetakse vastu keskkooli 3. klassi. Tegelikult tuleb välja, et endine keskkool on muudetud maksuliseks kõrgemaks algkooliks, kuna tõõelikuks keskkooliks, mis võimaldab õlikooli pääsemise, on maksuline 3-aastaline gümnaasium. On selge, et seesugune „õhtluskool“ kehvematete kihtidele õlikooli pääsemise täitsa võimatuks teeb ning keskkooli õpilaste arvu järsult

¹ N. Kann. „Keskkooli reform õli hädavajaline“, „Päevaleht“ nr. 288, 1934. a.

alla viib. Haridusminister N. Kann ei salgagi seda, vaid kinnitab avalikult, et „reform peab silmas, et gümnaasiumi lõpetajate arv oleks umbes kaks korda vähem, kui nüüd. Kui keskkoolide arv meil tõuseb näiteks 50-le, siis tahab reform üldhariduslike gümnaasiumide arvu piirata 25-ni... Eelkalkulatsioonide järele peaks meil pärast reformi elluviimist lõpetama keskkooli umbes 1500—1600 õpilast. Neist astuks gümnaasiumidesse umbes 1000, ülejäänud astuksid õpetajate seminari, kesktehnikumi, kunsttööstuskooli, konservatooriumi või teistesse keskkooli peale ehitatud kutsekoolidesse.“ (N. Kann, sealsamas.)

Kõik need faktid tõestavad, et „keskkooli reform“ teostati suurvõimude huvides. See koolireform teeb töötavate rahvakihtide lastele keskkooli hariduse saamise veelgi raskemaks, kui senini ning sulub nende eest ülikooli ukseid lõpulikult¹. Pätsi-Laidoneri faschistliku valitsuse haridus- ja sisepoliitika lähtub hulkade kasvatamisest sellest orjaperemeesfe tuntud seisukohast: mida rumalamad, pimedamad on hulgad, seda kergem on neid sõnakuulmises hoida, nende üle valitseda ja neid kurnata. Ja just orjavaimu ja orjameelsuse kasvatamisele on rakendatud tänapäeva faschistliku Eesti hariduspoliitika. Sellest kõneleb terve rida faktisid. Kuid rahvusliku, isamaaliku, „kodurahu“ sildi all püüab Pätsi-Laidoneri faschistliku diktatuuri valitsus orjameelsust sisendada mitte ainult noortesse, vaid ka täiskasvanud kodanikkudesse. Selle ülesande teostamise otstarbel asutati Hitleri eeskujul propaganda amet, mille eesotsas on ministri õigustega propaganda juht Oiderman.

Orjameelsust sisendatakse Eestis ka „rahva üksmeelsuse“ sildi all. Hulgaliseks aktsiooniks sellel alal oli veebruarikuul k. a. Tallinnas ärapeetud algkoolide juhatajate üleriiklik koosolek, kus esinesid riigivanem K. Päts, siseminister Einbund, Eenpalu ja haridusminister Kann. Koos oli

lehtede teadete järgi 1317 koolijuhti. Pätsi ja Eenpalu kõned annavad tervena faschistliku kasvatuse programmi ja sellepärast pole ülearune neist kõnedest mõningaid iseloomustavaid väljavõtteid tuua.

Kõigepealt esines K. Päts rea diktaatorlike nõudmistega noorsoo kasvatamise alal. Ta rõhutas, et „meie oleme kõik huvitatud, et meie noorpõlv kasvaks vaba, julge, patriootlik, iseteadev“. Mis see tähendab? See tähendab, et noorsugu peab vaba olema proletariaadi klassivõitluse mõjutistest. See tähendab, et noorsoost tulevad eemale hoida revolutsiooniliku proletariaadi materialistliku ilmavaate mõjud, usuvastane agitatsioon, teadusliku sotsialismi ideed. See aga ei tähenda sugugi, et kodanluse klassipoliitika noorsoo kasvatuse alal kõrvale jäetakse ja mingisuguseid „klassidest kõrgemal seisvaid“ üldhariduse põhimõtteid hakatakse läbi viima, milliseid klassilises ühiskonnas üldse olemas ei ole. Poliitika jääb kooli, kuid see on kodanluse faschistlik kasvatuspoliitika, noorsoo mõistuse nüristamise poliitika, orjameelsuse kasvatamise poliitika. Noorsool — nimelt töörahva noorsool — ei tohi olla klassiteadvust, järelikult ei tohi olla ka iseteadvust, sest iseteadvus ilma klassiteadvuseta on tühi sõnakõlks.

Edasi rõhutab K. Päts, et „meie noor järeltulev põlv peab algusest peale tundma, et ta on valitsev rahvas.“ Rahvuslus, rahva-valitsus, isamaarmastus — see on Pätsi lipukiri. Kuid kas Eestis on rahva-valitsus? Päts igatahes kuulutab seda „küll igal võimalikul juhtumil, et just praegune valitsus olevat see ainukene õige, tõelik rahva-valitsus, sest ta kaitsvat terve rahva kasusid. Tegelikult on aga Pätsi-Laidoneri valitsus suurvõimude, finanskapitalistide — pangameeste, vabrikantide, suurkaupmeeste, mõisnikkude ja hallparunite — seega rahva vähemuse, kodanluse kitsa kildkonna faschistlik diktatuur. Pätsi valitsuse selja taga ei seisa mitte kogu eesti rahvas, vaid linna ja maa suurvõim, kes rahvast oma järel püüab viia. Pätsi valitsus pole mitte rahva poolt valitud, vaid isehakanud, sõjariistus jõu abil võimule pääsenud faschistliku diktatuuri valitsus, kodanlike klassi, kurnajate klassi valitsus. See valitsus ei toetu mitte rahvale, töörahvale kui rahva enamusele, vaid valitseb töörahva üle, rõhub, kurnab ja vägistab töörahvast. Pätsi valitsus on oma faschistliku terrori saapakantsa alla, oma diktatuuri alla matnud kodanlike demokraatia, kodanlike „rahva-valitsuse“ õigused ja vabadused, on riisunud töörahvalt sel-

¹ Vaheajal lõppes kooliaasta, ja tuhanded lastevanemad sattusid nüüd selle „reformi“-valta ette, millest läbipääsemist ministeeriumi täiendavad „seletused“ veelgi raskendasid. Laialine nurin ajakirjanduses sundis ministrit ennast ministeeriumi lisa-„seletusi“ küll osalt tagasi võtma, aga raskusi, takistusi ja „arusaamatusi“ jääb siiski veel terve rida, üle kõige muu aga see asjaolu, et algkoolist (4. klassist) tulejate jaoks ainult 30—50% le keskkoolis ruumi jatkub, algkooli 5—6. klassist keskkooli minijatelt aga liisaeksaame nõutakse. Nurin ulatab isegi kodanluse keskkoolidesse.

legi demokraatia viimased vabaduseriis-med.

Kui Päts räägib „vaba eestlase kasvata-misest“, kui Päts räägib, et noorsugu peab tundma, et „ta on valitsev rahvas“, siis teeb Päts sellega kõige suuremat dema-googiat, sest kodanlikes klassilises ühis-konnas ei valitse kunagi mitte rahvas, vaid valitseb kodanlus kui klass, valitseb tõe-likult kodanluse klassi finanskapitalistide kitsas kildkond. Eesti fashistid, samuti kui teiste maade omadki, ei tunnista sõ-nades klasse, ei tunnista kihihuvisid. Nemad räägivad rahvast kui tervikust. See on aga vale. See on fashistlik demagoog-ia selleks, et noorsoo hulkasid pimes-tada, töölisteklassi ja kogu töörahva kur-natud hulkade noori pimestada, neis „val-itseva rahva“ sildi all orjameelsust kasva-tada, neist sõnakuulelikke ja truid tööorje kasvatada. Töö ja kapitali, töölisteklassi ja teiste kurnatavate kihtide ning kodan-luse vahel on lepitamatud vastuolud, klassi-vasuolud, mida ühelgi kodanlisel valitsus-el pole korda läinud, ega saagi minna, sotsiaalse demagoogia abil kaotada ega kinni mätsida, sest nad tulevad tegelikult elus iga sammu peal ilmsiks. Klassiteadlik-kudel töölistel ja noortel tuleb neid näh-teid hulkadele õieti seletada, Pätsi dema-googiale vastu seada proletaarse klassitead-vuse kasvatamine ja kapitalistliku ühis-konna kihinemise selgitamine, mis töö-rahva noorsoo selle fashistliku diktatuuri kukutamiseks võitlusele peab viima.

Pätsi valitsus on klassivõitluse vastu, sest see olevat „vana vaim“, mis „tegi meid üksteisega vaenulikuks“ ja kuna tema organiseerib „kodurahu“, siis see „vana vaim“ tulevat „karmilt välja kiskuda“. Ta kutsub ka kooliõpetajaid selleks appi; ta nõuab, et „kooliõpetajad peavad kõik olema patrioodid“, see tähendab — armas-tama eesti härrasriiki, ülistama tema kur-namise süsteemi, vägivalda ja ülekohtu. Ta nõuab edasi, et kooliõpetajad peavad olema usklikud, sest „usutunne on suur väärtus“. Usk olevat Euroopa kultuuri kakstuhat aastat kannud. Ristiusu abil ole-vat terve see kultuur üles ehitatud. Seda „väärtust“ ei tohtivat jalgade alla tallata. Ta astub teravalt usuvastaste, „usupilka-jate“ vastu välja ja nõuab, et „need näh-tused enam ei korduks“. „Meie tahame näha kooliõpetajates inimesi, rõhutab Päts, kes oskavad pühaks pidada ja hinnata ning austada teise inimese kõrgemaid ja pühamaid tundeid, kes oskavad oma kõr-gemaid tundeid edasi anda laste hingesse.“ Usutundeid, seda mõistuse mürki, seda

töörahva hullutamise vingu tuleb töörahva noorte hingesse istutada — see on Pätsi käsk. Noorsugu tuleb kasvatada usklikus, kiriklikus, kurnajatele sõnakuulelikus vai-mus. Usutunde arendamine — see on Pätsi-Laidoneri fashistliku diktatuuri kas-vatuspoliitika üks nurgakive.

Edasi nõuab Päts kooliõpetajatelt, et nad „laste hingedesse mahutaksid armas-tust oma kodumaa ja rahva vastu“, sest ainult siis kasvavat „meile järeltulev põlv, kes ka võimas on isamaad kaitsma“. „Isa-maa kaitsmise“ propageerimine on Eestis viimaste aastate kestel, seoses ligineva uue imperialistliku sõja ja uue intervent-siooni ettevalmistamisega NSV Liidu vastu, laialdaselt läbi viitud. Julgus, vaprus, eneseohverdamine — need on juhtsõnad, mis sel sihil täidavad eesti ajakirjanduse veerge. Noori kasvatatakse militaristlikus vaimus. Ja häda neile, kes siin kaasa ei tõmba. Päts astus nende vastu algkooli juhatajate koosolekul õige teravalt välja. Ta oli sunnitud tunnistama, et „kooliõpe-tajate peres on palju neid, kes meie noor-soo organiseerimise peale vaatavad nagu mingi sõjalise mängu peale“. Päts mõistis seesugused vaated käredesti hukka. Mitte „mängule“, vaid kõige reaalsemale ja ve-risemale tapatalgule õhutas Päts oma kõ-nes noori, ja nõudis, et ka kooliõpetajad seda teeksid. „Kui *meil* oli julgust astuda sõtta sajamiljonilise rahva vastu oma vaba-duse eest, siis peab seda meie noorsool veel rohkem olema. Mina vaatan uhku-sega iga noort poissi ja noort tüdrukut, kes ennast ridadesse seavad ja ütlevad „alati valmis“¹.

„Alati valmis“ imperialistidele. suurtüki-lihaks! See on Pätsi-Laidoneri kasvatus-poliitika A ja O. „Alati valmis“ „sajamil-joniliserahva“, s. o. Nõukogude Liidu vastu! See on lipukiri, mille all Pätsi-Laidoneri valitsus Eesti töörahvanoori hullutab oma klassivendade verd valama. See on otse-kohene sõjameeleolu õhutamise, otseko-hene sõjale ässitamine. Uue sõja jaoks on kodanlusel tarvis jõudu. Kuid relvad ise-enesest ei ole veel jõud. Tarvis on nende tehniliste sõjaabinõude külge liita ka mass, hulgad, töörahvas. Need on vaja kodanluse sõnakuulelikkudeks tööriistadeks teha, et kõiki sõjaraskusi nende kaela veeretada. Sellepärast nõuab Eenpalu, et tuleb „kasvatada optimismi, kasvatada seda massihinge, mis kannab kõiki nagu

¹ „Algkoolide juhatajate üleriiklik kokkutulek“, „Kaja“ 18. veebr. 1935. a., nr. 42.

alateadvuses, mis kannab kõike ta kõik-suses".¹

Säärase filosoofiaga juhib eesti sõjaja-nune fashistlik valitsus kooliõpetajaid massihinge võitmisele ja mobiliseerimisele „sajamiljonilise rahva vastu“. Klassitead-likkude tööliste ja kõigi sõja- ning fashismi- vastaste ülesanne seisab selles, et Pätsi-Laidoneri fashistliku diktatuuri valitsuse sõjaõhutamise teooriat paljastada, tööliste- klassi ja kõigi kurnatud kihtide klassitead- vuse kasvatamise teel hävitada see hul- kade hingesse külitatud rahvusehullustuse ving, see sõjavaimustus, mis kodanlusele, tema sõjaplaanide teostamiseks, võib liit- lasi anda ja tema jõudu suurendada.

Endine sots Einbund teab väga hästi, kust kurnajaid hädaoht ähvardab: nagu eht kapitalismi Püha-Jüri ratsutab ta teaduslikku sotsialismi hävitama, rõhutades, et „meie oleme lasknud senini endid juh- tida liiga sügavalt materialismist. Ma- terialism sööb iga usu. Materialism hä- vitab igaviku tunde, hävitab usu rahva gee- niusse. Aade ja vaim on, mis meid kann- vad elus edasi. Aade ja vaim ei põhjene kunagi materialismil. Materialism hävitab vaimu. Peame oma sihiks või eesmärgiks võtma tungi idealismi poole, tungi oma rahvusesse ja usu ta geeniusse“.

Nii siis siingi jälle teetasandamine usu- hullustusele, mida Pätsi-Laidoneri fashist-liku diktatuuri valitsus kõigiti soodsustab. Einbundi väljaastumine materialismi vastu ja idealismi propageerimine on tagurluse avalik pealetungimine ideoloogilisel väe- rinnal. See on reaktiooniliku kodanluse sõjakuulutamise mitte ainult proletariaadi materialistlikule ilmavaatele, vaid ka libe- raalsele, demokraatia alusel seisvale ko- danluse osale. Proletariaadi revolutsiooni- lik eelvägi, Eestimaa kommunistlik par- tei, võtab vastu selle sõjakuulutuse tea- des, et tagurluse idealistliku, usuliku müs- titsismi õhutamisel, mis rajatud „aate ja vaimu“ teooriale, pole laialist aluspinda ega püsivat paika praegusel ajajärgul, kus teadus ja tehnika kogu ilmas valdab uusi kõrgustikke mitte ainult maal ja mer- rel, õhus ja vee all, vaid ka laialdaste hulkade teadvuses ja arusaamises. See eluvõõras teooria ja tema propageerijad jäävad kahtlemata kuivale, sest nad raja- vad oma tuleviku teadmatuses viibivale massihingele. Nad võivad selle massi aju- tiselt, oma monopoolse valitseva seisus-

korra mõjul ja terve rea kõrvaliste mõju- avalduste teel, osalt oma poole võita, kuid nad ei suuda, kodanlise ühiskonna mate- riaalsete valmistusliikkude vastuolude juu- res, neid hulkasid kestva oma mõju all hoida, sest proletariaadi revolutsioonilikul parteil ja töörahva arusaajal osal on kõik võimalused olemas tegeliku elu nähete abil seda eluvõõrast teooriat paljastada ja purustada.

Vastaku kord Einbund töölistele: kui „aade ja vaim“ on kõige elu alus, kui „aade ja vaim“ on Pätsi valitsuse ülem lipukiri, kui ta tunnistab üldsust, üheõi- guslust ja vabadust, miks ei käi see va- litsus siis nende aadete ja põhimõtete järele? Miks talitab ta kapitali väga ma- teriaalsetes kasuhvides? Miks andis ta pappidele kirikumõisad tagasi ja pani maksma seaduse, mis neile kirikumõisa- test osaliselt võõrandatud maade eest töörahva arvel tasu kindlustab? Kas pole see avalik materiaalsete kasude kindlus- tamine pappidele, kes oma piibli käsusõ- nade järele, „aadete ja vaimu“ alusel, ei pea maapealseid varasid ja hüvesid taga ajama.

Ajalugu näitab ja tegelik elu kinnitab igal sammul, et just papid, koos kurnaja- tega, silmakirjalikult, variseerlikult, usk- likkudele õndsakssaamist taevariigi kaudu kuulutatavad, endile aga maapealset mate- riaalselt kindlustatud paradiisi loovad. Sel- lepärast ei ole jäänud kivi kivi peale nende oma ristiusu ligemisearmastamise moraali õpetusest, koguduse liikmete varanduse ühetasasest jaotamisest, nagu nende pii- bel õpetab; selle asemel õhutavad nad saagiahnelt röövsõda ja õnnistavad impe- rialistide verist kätetööd.

Kiriku ja riigi vahekord on iseäranis Pätsi-Laidoneri fashistliku diktatuuri ajal arenenud kindlajooneliselt kurnajate jõu- dude koondamise sihis. Kuigi põhiseaduse järgi kirik riigist lahutatud ja usk iga ko- daniku eraasi peaks olema ja vormilikult see esialgu läbi viidigi, siis on kirik vii- maste aastate kestel täitsa ühte kasvanud kogu kodanlise võimu aparaadiga. Ta on lahutamatu osa kodanluse valitsemise süs- teemist, mis mõju avaldab nii kooli, kodu, ja riiklikul toetusel ning riigi kaasabil neid hulkasid kõigi abinõudega kodanluse väevõimu teenistusse püüab tõmmata ja rakendada. Et kirik seda ülesannet võiks edukalt teostada, hoolitseb kodanline riik tema teenrite — pappide ehk „õpetajate“ — eest. Papp ehk „õpetaja“ on ise see- sama kodanlane, kurnaja; riik andis neile

¹ K. Einbundi-Eenpalu kõne „Estvanemate vaim olgu meil juhtijaks“, „Kaja“, 18. veebr. 1935. a. nr. 42.

isegi kirikumõisad tagasi. Järelikult on „õpetaja“ mõisnik, suurmaapidaja, kapitalist. Peale sissetuleku, mida ta saab maast, on talle kindlustatud veel kõrge palk kirikumaksudest, mida Pätsi valitsuse poolt maksma pandud uue kirikuseaduse põhjal nüüd kohtuliku sundtäite korras kõigi kunagi koguduse nimekirjadesse sattunud isikute käest sisse nõutakse. Kirikutele on uue seaduse järele antud enesekorraldamise ja omavalitsemise õigus. „Kaja“ kirjutab, et see uus kirikuseadus „on nurgakiviks meie riikliku, ühiskondliku ja vaimlise elu tervendamisel. Ta väljendab ühtlasi riigi uut suhtumist kirikusse ja usuelusse, luues senisest tervemad alused vastastikuseks arusaamiseks ning koostööks“. Kaja tunnistab otsekohevalt, et kuna evangeeliumi luteriusu kiriku kogudustesse kuulub ligemale 850 tuhat liiget ja apostliku õigeusu kiriku kogudustesse 140 tuhat liiget, seega kokku 990 tuhat liiget, olevat kirik suureks teguriks ka kodaniku ja rahva kasvatajana ja perekonnaelu korraldajana. Riik ei olevat võinud siin ükskõikseks jääda. Et aga riik pole muud midagi, kui kodanluse võimu asutus töörahva allasurumiseks, siis tähendab see seda, et kodanlus asus riigi asutuste kaudu kirikut riigile lähendama, kiriku riigist lahutamise seadust lõpulikult likvideerima. Ja meie võime tänapäev konstateerida, et riigi ja kiriku vastastikune arusaamine ja koostöö tõusvat joont mööda areneb.

Sellest annab tunnistust kõigepealt kirikumaade eest tasumaksimise määruste kinnitamine Pätsi valitsuse poolt 16. jaanuaril 1935. a., mille põhjal kirikutelt ja kogudustelt võõrandatud maade hind 20 aasta jooksul, iga aasta ühesuurustes summas, välja makstakse. Esimese väljamaksu tähtaeg on 25. oktoobril 1935. a. Tasu pinnitakse välja muidugi töörahva nahast.

Teiseks sammuks sellel alal on usuteadlaste konverentsi poolt väljatöötatud ja vastuvõetud kirikumaksude määrused. — Põllumeestelt tahetakse võtta kirikumakse 12 senti hektarilt, muudelt kodanikkudelt 150 sendist 2500 sendini vastavalt tulumaksule.

Kolmandaks sammuks on piiskop Rahamäe ja mitropoliit Aleksandri poolt haridusministrile esitatud märgukiri, milles nõutakse:

1) Usuõpetus olgu õpilastele sunduslik. Usuõpetusest võib vabastada õpilasi õppenõukogu — vanemate motiveeritud palvel.

2) Usuõpetust õpetatagu usutunnistuste järele.

3) Usuõpetajaks võiksid ja peaksid olema vastava haridusega kirikuõpetajad.

4) Nagu kõigis teistes ainetes; nii ka usuõpetuses tuleb määrata järeleksamid ning õppetulemusi arvestada üheväärtiliselt teiste õppeainetega.

5) Alg- ja kesk- ning gümnaasiumi klassides olgu nädalas tingimata 2 tundi usuõpetust. Peale selle nõutakse usuõpetuse revidendi ameti sisseseadmist ja pastortele ning preestritele õigust käia usuõpetuse tundides lapsi katsumas.

Olles tutvunenud Pätsi-Laidoneri fashistliku valitsuse seisukohtadega algkooli juhatajate üleriiklikul koosolekul, võime eksimatult kinnitada, et need pastortele ja preestrite peameeste ettepanekud valitsuse poolt põhiolulikul kõige soojemat vastuvõtmist saavad leidma, ning et s u n d u s l i k usuõpetus eesti koolides vastava dekreediga peagi maksma pannakse. Seoses sellega omab EKP ja E. Kommunistliku Noorsoo Ühingu usuvastane töö kõige aktuaalsema tähtsuse. Tema edasilükkamata ülesandeks on sellele noorsoo mõistuse mürgitamise ja pimestamise poliitikalale marksistlik selgitustöö vastu seada.

Kuid mitte ainult kooli, kiriku, vaid ka kirjanduse, teatri ja kino kaudu püüab kodanlus oma kasvatuspoliitikat noorsoo- ja töörahvahulkadesse viia. Nagu ajakirjandusest näha, tegutseb Pätsi valitsus ka siin aktiivselt. On avaldatud rida artikleid, mis käsitavad Pätsi valitsuse reforme kultuurpoliitikas. Valitsuse poliitilise joone läbi viimise kindlustamiseks muudeti ära sihtkapitalide juhatuste ja esinduskogude *valimise* süsteem ning pandi maksma *nimetamise* kord. Moodustati rahvakultuuri ja rahvahariduse nõukogu, mis töötab K. Einbund-Eenpalu juhatusel. Siin pörkab kodanlus igatahes kokku terve rea raskustega. Siin on „vana vaim“ endise ajajärgu loomingu näol jätnud päranduseks suure kirjandusliku pagaasi, mis suurel osal eitavalt on iseloomustanud eesti suurkurnajate tõusikkodanlaste tüüpe. „Kaja“ kaebab, et kirjanikud levitavat pessimismi. Isegi A. Tammsaare „Tõde ja õigus“ olevat F. Tuglase arvates „maailma masendavamaid pessimistlikke teoseid“. Kirjanduse arvustajad avaldavad seisukohti, et mitte kirjanikud ei olevat selles süüdi, et teostes puuduvad positiivsed tüübid, „sest ühiskond olevat sarnane, kuna seal olevat enamuses negatiivsed tüübid“.

Ka teatri elus valitseb kehvast sügav kriis. „Kaja“ joonealuses Friido Toomus

kirjutab, et teatriloold on enamasti tühjad ehk pooltühjad. Rahval puudub teatriskäimiseks raha. Tihtilugu on teatri repertuaar väga halb, iseäranis maal. Teatris käija ihaldavat näha „suurt võltsimatut ilu“, mida aga lavalt asjata ootad. Kõige selle tagajärjel on teatri kassad kokku kuivanud. Teatriga olevat sama lugu kui kirikuga. „Piiskop näeks meeleldi, et politsei hakkaks sunniviisil nõudma sisse kirikumakse, sest kirik ise on võimetu ja jõuetu kutsuma oma juurde südameid, kes siiski on tuksunud usulisest tarbest. Ma ootan, millal teatrid nõuavad etendustel käimise sundust. Meelsamini ma sel juhul maksaksin rahukohtuniku poolt määratud trahvi kui läheksin veel ja veel kord vaatama „Põrunud aru õnnistust“, „Tschempionaati“ või „Iiri roosi“. See on hävitav kriitika nii kiriku, kui ka teatri kohta. Seda tegi sama „Kaja“ 1933. aastal (nr. 53), kes nüüd agarasti ametis on „vana vaimu“ väljapuhastamisega ja „uue vaimu“ ja eesti „rahva uuestisünni“ ettevalmistamisega.

Teatri uuestisünni läbiviimiseks peeti tänavu 17. aprillil Tallinnas ära üleriiklik teatripäev, millest 600 lavategelast osa võttis. Ka sellel teatripäeval rääkisid jällegi Päts, Einbund ja Kann. Sellel koosolekul anti ka teatripoliitikale suund. Seda tegi K. Päts oma esinemisega. Ta ütles teatri ülesannete kohta, et „fantaasiast loodud maailm on see, millele teie (teatritegelased — J. R.) oma tegevuse pühendate. Teie olete need, kes rahvale rasketel tundidel elu teisena ette kujutate, teie näitate mitte niisugust elu, mille all ta kannatab, vaid elu vaimu abil loodud, mis teda paremaks ja kõrgemaks teeb. See on teie suur kasvatus töö meie seltskondlikus elus. . . See on kõrge töö, viia inimesi, kes töös kangeks jäänud, kelle hing tardunud, fantaasia ilma, näidata uut paremat maailma, et elus ka nende tarvis paremat on olemas, nende silmad särama panna, meie noorusele julgust anda edasi ehitada, meie kalli kodumaa ja rahva healooksu“.

Niiviisi määras ära Eesti praegune poliitikajuht teatri kunstilised ja kasvatuslikud ülesanded. Teater peab *fantaseerima elu*, peab teda *teisena* kujutama kui ta tõepoolest on, looma illusioone (pettekujutlusi), viima inimesi, kes töös kangeks jäänud, kellel hing tardunud, fantaasia ilma, et nad hetkeks tunneksid, et ka nende tarvis üheks õhtuks, kas või ettekujutu-

ses, parem elu olemas on. Mis sest, et kõike seda pealt vaadates kõht kriisitab ja seesuguse ettekujutuse puhul revolutsiooni teeb. . . Päts protesteerib selle vastu „kui teater levitab niisugust meeoleolu, et maailm ei ole muud kui hädaorg“, sest „kui niisuguse mõjutusega oma noori kasvatame, siis on loomulik, et elust tüdineme ja meie noortel ei ole julgust eluraskustele vastu astuda, ja meie ei jõua suurt ja positiivset luua“. Just nagu oleks maailmas fantaseerimine püsiva elu loomingu algus ja lõpp. Meie ei eita fantaasia tähtsust noorsoo kasvatamises, kuid tegeliku reaalse elu piltide asetamine, realismi asetamine idealistliku fantaasiaga, see teeb noorsoo eluvõõraks, kannab nad pilvede peale samuti nagu neidki, kes suure loosi võidu võitmise kaudu oma elutingimuste paranemisest unistavad. Kurnajatel on muidugi kasulik seesuguseid unistusi õhutada, sest kui hulgad unistuste vallas heljuvad, just nagu usklikudki taevariigi kaudu õndsaks saamise küljes, siis on kerge nende üle valitseda ja kodurahu kindlustada. Einbund nõudis oma kõnes „lavakirjanduse revideerimist“, et jätta kõrvale see, mis ei õpeta ega kasvata „uues vaimus“.

Ka kujutava kunsti alal katsutakse Pätsi fashistliku poliitika põhiülesannete seisukohtadest lähtudes leida selle poliitika üldise suunaga ühtseid ideid. . . Sellest annab tunnistust F. Johanseni esinemine kunstnike esinduskogus 30. märtsil s. a., kus võeti vastu terve rida kunstielu ümberkorraldavaid otsusi. Johansen eitas seisukohti, et „kujutav kunst ja kunstnikud on elanud senini omaette elu, lahus rahvast, ühiskonnast. Kunsti on meil produtseeritud suuremalt jaolt n. ö. kunstnike endi eralõbuks. Kujutav kunst tuleks enam suunata meie rahva- ja riigielu teenistusse, andes talle tema õige eluülesehitav suund ja siht. Kujutavas kunstis peab olema oma ideoloogia“. Arusaadav, et see autori poolt allakriipsutatud „oma ideoloogia“ võib olla ainult fashistliku suurkodanluse teenistuses, sest ta tahab selle riigi elu ülesehitamiseks anda suunda ja sihti.

Proletariaadi eelvägi, kommunistlik partei, peab järjekindlalt võitlust pidama ka ideoloogilisel väerinnal, et paljastada kodanluse ideoloogia klassilist sisu, mis teenib kurnajate huvisid, ning purustada kodanluse mitmesuguseid mõjuavaldusi töölisklassile ja laiadele töötavatele hulkadele.

(Järgneb.)

H. Nabel

Streigiliikumisest Eestis

Viimased kriisi- ja depressiooniaastad on kõigil kapitalistlikkudel maadel, ka Eestis, töörahvahulkade rahulolematuse tõusu ja klassivõitluse teravnemise aastad, mille väljenduseks, muuseas, ka streigivõitluse areng on. Enne aga, kui streigiliikumise arengut ja ta tagajärgi Eesti „vabariigis“ üksikasjalikult käsitleda hakkame, tuleb eksiarvamuste ärahoidmiseks tähendada, et toodud andmed mitte täiesti täpsed ei ole. Kasutada on meil peamiselt olnud ainult Eesti kodanlised ja sotside lehed ning kuukiri „Eesti statistika“, mis kaugeltki tõenäolikkude pilti sündmuste kohta ei anna. Ajalehtede peremehed valvavad selle järele, et toodud sõnumid ja kirjeldused kurnajatele kahju ei teeks ega kodanlastele lugejatele halbu muljeid järele ei jäta. Sõnumid, mis valge Eesti ajalehtedesse pääsevad, on sellepärast äärmiselt puudulikud; kord kirjutab ajaleht, et seal ja seal niisugune streik algas; teinekord teadustab, et niisugune ja niisugune streik

lõppes jne. *Kuidas* aga streik lõppes, kaua ta kestis, kuipalju streigist osavõtjaid oli või palju ta majanduslikke kahjusid tõi, seda harilikult ei kirjutata.

Sellepärast on raske täpselt pilti streigiliikumise kohta anda. Seda tuleb sissejuhatuseks üldiselt silmas pidada; üksikud näited alamal kõnelevad seliest võltsimistõöst pikemalt.

Streigiliikumisest Eesti „vabariigis“ toob „Eesti Statistika“ kuukiri (mai 1934. a.) järgmised andmed ja hinnangu 1933. aasta ning eelmiste aastate kohta:

a) Streigid ja streikijate arv

Üsikiuid streigijuhtumisi tööstuse-ettevõtetes tuli 1933. a. ette 8, sellest üks avalikel töödel. Seega oli arvuliselt streike 1933. a. 4 võrd rohkem kui eelmisel aastal. Streikijate arv aga on vähenenud 18 % võrd, mis seletatav on sellega, et 1933. a. puhkesid streigid väiksemates ettevõtetes.

b) Üldandmed streikide kohta 1921—1933. a.

Aastad	Streikide arv	Streigist puudutatud ettevõtted	Streikijate arv	Kaotsiläänud tööpäevad	M ä r k u s e d
1933	8	8	162	339	Ligikaudne arv. Arvestamata rätsepate streik
1932	4	4	888	2 149	
1931	3	16	700	20 000	
1930	7	7	154	338	
1929	16	30	1 915	6 395	
1928	5	43	1 098	49 336	
1927	5	5	218	30 607	
1926	14	14	660	1 196	
1925	16	16	904	2 539	
1924	16	16	1 568	4 831	
1923	—	35	3 492	10 299	
1922	—	29	5 263	42 162	
1921	—	53	5 156	7 860	

c) Streikide sagedus ja raskusemäär 1928—1933. a.

100 000 täistööaja töölise kohta

Aastad	Streikide arv	Kaotsiläänud tööpäevade arv
1933	33	1 397
1932	17	9 375
1931	12	76 819
1930	24	1 172
1929	53	14 037
1928	19	155 900

d) Streigi põhjused.

Kõik 1933. a. streigid olid tingitud majanduslikkudest põhjustest.

Palga kõrgendamise nõue kutsus välja 1933. a. üldse 6 streiki 140 streikijaga, nagu: Meleski klaasivabrikus, Sindi tekstiilvabrikute ühisuses, H. Schmuljan ja J. Scheini saeveskis, J. Starki õmbluse-tööstuses, Viljandi maavalitsuse teedeosakonnas ja Ranna, Väenla, Karilepa ja Amari veeühisuses, kes töötab hädaabitöölisega.

Korratu palgamaksmine andis põhjust

2 streigile: H. Schmidt Hargla saeveskis Valgamaal ja A. Elkeni mõõblitööstuses.

b) Streikide kestus ja raskusmäär

Streikide maksimaalseks kestuseks 1933. aastal oli 2—3 päeva, sellega võrdlemisi kerge iseloomuga, ja majanduslik kahju on märksa vähem kui eelmisel aastal.

Streikide läbi kaotsiläänud 2.149 tööpäeva vastu 1932. aastal läks kaotsi 1933. aastal ainult 339 tööpäeva.

Seega olid streigi tagajärjed 1933. aastal töölistele kui ka ettevõtjatele palju kergemad kui eelmisel aastal.

e) Streigi põhjused 1928—1933. a.

Aastad	Palga kõrgendamise nõue	Korratu palga maksmine	Muud	Kokku
1933 . .	6	2	—	8
1932 . .	1	1	2	4
1931 . .	1	1	1	3
1930 . .	2	5	—	7
1929 . .	5	8	3	16
1928 . .	3	—	2	5

g) Streigi nõudmiste rahuldamise määr protsentides.

Aastad	Nõudmised rahuldatud		
	täielikult	osaliselt	rahuldamata
1933 . .	20,4	35,2	44,4
1932 . .	50,0	25,0	25,0
1931 . .	66,7	33,3	—
1930 . .	41,6	47,4	11,0
1929 . .	39,9	35,6	24,5
1928 . .	27,3	17,4	55,3

Suurem osa 1933. a. streike on lahendatud asjaomaste poolt otsekoheste läbiarvamine teel.

Niisugused on „Eesti Statistika“ kuukirja andmed, mida meie aga uskuda sugugi ei või, sest kui võtta andmed isegi eesti kodanliste ja sotside ajalehtede järele 1931. ja 1932. a. kohta, siis saame streigiliikumise kohta hoopis teistsuguse pildi, ja nimelt järgmise:

Streigid ja streikijate arv

Aastad	Streikide arv	Streikijate arv
1932	20	5210
1931	8	1540

Kui võrrelda neid andmeid „Eesti Statistika“ kuukirja tabeliga, mis eelpool oli toodud, siis näeme tervelt viiekordset hiiglavahet „Eesti Statistika“ kuukirja ja Eesti kodanliste ning sotside ajalehtede andmete vahel.

Meie näeme, et 1932. a. üksinda töölisi rohkem on streikinud, kui eelmise nelja aasta, s. o. 1928—1931. a. vältel kokku.

Streikidest osavõtnud tööliste arvu poolest tõusevad 1932. a. streigid peaaegu 1922. a. tasemele (5263 streikijat), mis oli Eesti iseseisvuse ajal streikijate arvu poolest kõige kõrgem tasepunkt.

Kuigi 1932. a. streigid olid lühiajalised, siis ometi olid nad palju visamad, töölistes astusid üksmeelselt välja ja löid kapitalistide pealetungimise palkade alandamise suhtes tagasi.

Oma iseloomu järgi on 1932. a. streigid sellepoolet tähtsad, et võitlusesse on astunud juba ka suurte ettevõtete töölised; nagu 3880 töölist peamiselt kiutööstuse suuretvetetest.

Millega lõppesid 1932. a. streigid, seda näeme järgmisest tabelist:

	Streikide arv	Streikijate arv
Tööliste täieliku võiduga	6	2490
„ osalise „	2	820
„ kaotusega „	12	1900

Siit näeme, et 1932. a. ligi pooled streigid tööliste võiduga lõppesid.

Nagu 1932. a. kohta, nii püüab „Eesti Statistika“ kuukiri streikide ja streikijate arvu vähendada ka 1933. a. kohta. Kui „Statistikas“ oli märgitud, et streikijaid oli 1933. a. kokku 162, kes võtsid osa 8 streigist, siis teeb selle „statistika“ naeruväärseks juba üksainus sõnum „Päevalehes“ nr. 180. 6. juulist 1933. a., kus kirjutatakse, et „2. ja 3. juulil alustasid streiki Tahevas asetsevate Goldbergi, Ahami, Puusepa ja Schmidt lauavabrikute töölised, kokku 150 töölist, kes nõuavad palkakõrgendust 35 prots. seoses kroonikursi langetusega. Sama nõudmisega kavatsesid ühineda ka J. Tamme metsatööstuse töölised.“

Sellest järgneks, et teistes 7 ettevõttes, kus töölised 1933. a. streikisid, ainult 12 inimest töötas, sest streikijate üldarv oli näidatud ainult 162.

Edasi ei ole „Eesti Statistika“ kuukirjas sõnagi räägitud ega arvesse võetud hädabitööliste streigist Tamsalus, kust „Päevaleht“ nr. 20, 21. jaan. 1933. a. teatab, et

liivaveo töölistes hakkasid meistrile vastu, kes nõudis tööliste käest seda lisatööd, mida ette ei olnud nähtud töölevõtmise tingimustes. Et töölistes meistri mitmekordset nõuet ei täitnud, siis vallandati vastuhakkamise pärast kõik 52 hädaabitöölisi.

Ka Abja kodumajapidamiskooli õpilased kuulutasid 4. veebruaril steigi ja nõudsid kooli juhataja Ratasessa tagandamist koolis valitseva korralageduse pärast, ning pealegi olnud tema käitumine õpilastega väljakannatamatu. („Päevaleht“ nr. 38, 8. veebr. 1933. a.)

Ei ole „Eesti Statistika“ sõnagi räägitud ka Tallinnas tööliste *näljastreigist*, mille kohta „Päevaleht“ nr. 301, 4. nov. 1933. a. kirjutab sõnumi järgmise pealkirja all: „Töötute omalaadiline näljastreik tööbörsil“, kus kõneldakse, et 2. novembril 1933. a. on ära peetud pitsimaja saalis töötute koosolek, millest osavõtjaid oli 1000 ümber, ja kus töötud otsustanud üksmeelselt nõuda, et hädaabitöödega alustataks kõige kiiremas korras. Otsustati nõuda, et töötasu hädaabitöödel tõstetaks 110-lt sendilt kahele kroonile ja et hädaabitöölised ka edaspidi käiksid haiguskindlustuse alla.

Nende nõudmiste kiiremaks läbiviimiseks algasid töötud 3. novembril näljastreiki, 200—300 töötut kogusid tööbörsi ruumidesse ja otsustasid tööbörsi ruumidesse jääda kuni nende nõudmised on täidetud.

4. novembril käisid näljastreikijate esindajad teedeministri juures, kus vastuse said, et riigil ei ole raha, et hädaabitöölisele sel määral palka anda kui nad nõuavad. Töölised aga 1 krooni 10 sendilise päevapalgaga tööle ei lähe, teatab „Päevaleht“. Edasi kirjutab „Päevaleht“ nr. 304, 7. novembril 1933. a. juba järgmise pealkirja all: „Töölise mürgel tööbörsil“, kus 6. novembri hommikul tööbörsi ootetoas karjutud demonstratiivselt: „Tööd ja leiba!“ „Miks ei alga hädaabitööd?“ jne; valvekorral oleval kordnikul tulnud abi paluda, sest üksi ta rahvahulka rahuldada ei suutnud.

Kui aga viimaks tööliste nõudmised vaikusid, siis teatati, et teedeministeerium vajab Lasnamäe aerodroomile 15 meest ja pealegi I kategooria mehi. Siinjuures tegi tööbörsi juhataja meestele teatavaks, et määruste järgi töötud, kes hädaabitööd vastu ei võta, kaotab õiguse käesoleval hooajal tööd saada.

„Päevaleht“ kirjutab edasi, et vaatamata tööpuuduse peale, seda 15 meest ei lei-

tud, sest nemad 1 krooni 10 sendiga tööle ei lähe; kolm meest olnud esialgu nõus tööle minema, aga pärast tulnud ka need tagasi ja jäänud ka eitavale seisukohale.

Ainult tüki aja järele viimaks saadud kuidagi 15 meest kokku, kes tööle läksid.

Edasi pannud 7. novembril umbes 500 töötut Tallinna tänavatel näljamarsi toime, mis lõppenud tööbörsi hoone juures.

9. novembri hommikul korraldati Tallinnas jällegi töötute „näljamars“, millest võttis osa „umbes 50 töötut“, nagu kirjutab „Päevaleht“ nr. 307; politsei ajas marssijad laiali ja arreteeris marsijuhid.

Veel kirjutab „Päevaleht“ nr. 313, 16. novembril 1933. a., et Narva börsil võis leida tööd metsatöödele 300 inimese ümber, kuid keegi ei soovi minna. Kümmekeond meest olevat käinud töökohtadel, kuid mõnepäevase tööloleku järel on nad pöördunud tagasi Narva, sest tasu olla sedavõrd väike, et võimata on sellega end ja perekonda toita.

Metsatöölised ei suutvat rohkem teenida, kui on ette nähtud hädaabitöölisele päevatasu, s. o. 110 senti.

Need on andmed, mis katkendliselt „Eesti Statistika“ ja eesti kodanlastest ning sotside lehtedest läbi pääsenud, mille kohta aga kuidagi ütelda ei või, et needki tõelikult näitaksid, kuipalju streikisid 1933. aastal oli ja kui suur arv töölisi neist streikidest osa võttis.

Nagu tähendatud, on „Eesti Statistika“ kuukiri, hinnates 1933. a. streikisid, igas sõnas alla kriipsutanud, et streikijate arv on langenud äärmiselt madalale, et streikis ainult 162 inimest kokku 8 ettevõttes jne. Streigid olnud kerge iseloomuga ja seega streikide tagajärjed nii tööliste kui ka ettevõtjatele palju kergemad kui eelmistel aastatel, sest kaotsi läinud 1933. aasta jooksul ainult 339 tööpäeva.

Sellega püüab „Eesti Statistika“ kuukiri tõendada sama valet, mida kirjutas sotside „Rahva Sõna“ 9. oktoobril 1933. a., et „...Streik, kui pea võitlusvahend palga ja tööolude korraldamisel, on pärit kapitalistliku vabamajanduse ajajärgust. Tema andis tööliklassile häid tulemusi seni, kui kees ettevõtjaskonna omavaheline äge võitlus... Vahepeal toime tulnud suured muudatused majandusel... ei võimalda enam tööliklassile streiki nii edukalt kasutada. Streik tavalise võitlusvahendina muutub raskeks..., mis nõuab ametiühingute kassadelt määratuid summe... ja saavutused on hoopis vähemad.“

Sellega on ka „Rahva Sõna“ järele

streik oma tähtsuse kaotanud ja ei anna enam töolisteklassile soovitavaid tulemusi, nii et töolisteklassil kapitalistlikus riigis streikida enam üldse ei maksvat.

Kuid Eesti töolisteklass mõtleb ja tegutseb õnneks teisiti, kui seda „vabariigi“ kodanlised kurnajad ja nende sotsfaschistlikud säbarakud soovivad. Meie näeme, et järjesti laiemad töolisteklassi hulgad hakkavad streigiliikumisest osa võtma, tehes seda suurema aktiivsuse ja vastupanekuga, ja et sellepärast streigi tähtsus mitte ei ole vähenenud, vaid veelgi suurenenud, et streik töolisteklassile isegi faschistliku diktatuuriga „vabariigis“ ta majanduslikus kui ka poliitilises võitluses võib soovitud tulemusi anda. Sest vaatamata selle peale, et 1933. a. streigi korraldamine seotud oli suurte raskustega, haarasid töolistehulgad siiski korduvalt streigi järele ja viisid näd tihtiga võiduga lõpule. Nii lõppesid „Eesti Statistika“ kuukirja järele 1933. a. streikidest tööliste täieliku võiduga — 20,4 prots., osalise võiduga — 35,2 prots. Seega lõppesid kokku 55,6 prots. kõikidest streikidest tööliste võiduga, kaotusega aga 44,4 prots., ja needki oleksid töölistele võidu võinud anda, kui mitte sotsiaaldemokraatlikkudel juhtidel ja ametiühingute bürokraatidel korda ei oleks läinud neid streike kodanlusele maha sähkerdada, streigiliikumist igateviisi nurja ajades.

Kuid vaatamata selle peale, et sotsiaaldemokraatlikud juhid püüavad oma ärandliku poliitikaga töolisteklassi vastupanekut nõrgendada, töolisteklassi võitlusvõimetuks teha, näeme Eestis siiski kindlat streigi- ja revolutsiooniliikumise tõusu, mis võrsub töörahvahulkade rahulolematusest kodanlise „vabariikliku“ terrorivaltisuse vastu.

Sellest tõusust räägib selgelt streigivõitluse areng 1934. aastal, kus õige laialistes töolistekihtides streigivõitluse meeolu teravalt silma paistab. Kiutöölised, puutöölised, saeveskite töölised, rätsepääd, kingsepad, hädaabitöölised j.t. panevad üksteise järel streike toime, vaatamata terroristlikule survele, sest töötava rahva olukord on väljakannatamatu.

Eesti kodanliste ja sotside ajalehtede järele saame 1934. a. streikide ja tööliste teiste nõudmiste ning väljaastumiste kohta „vabas Eestis“ järgmise pildi.

1) „Päevaleht“ nr. 38, 8. veebruaril 1934. a. kirjutab: 7. veebruaril *puhkes Tallinnas lahti hädaabitöölise streik* Härjapea kollektori ehituse juures. Töölised nõuavad palgaolude lahendamist, sest

naistöoline teenib ainult 1 krooni päevas ja meestöölise päevapalgaks on 1 kroon 10 senti. Töölised nõuavad ka töönormide ümberkorraldamist, mis olevat niivõrd suured, et tükitööga on võimalik töolistel teenida ainult 1 kr. 20 senti päevas või 7 kr. 20 senti nädalas ja et nõrgemad töölised, eriti naised, seda välja töötada ei suuda. Paljud töölised teenivad nädalas ainult 4—4½ krooni. Töölised nõuavad, et päevapalk oleks 1 kroon 60 senti, või 9 krooni 60 senti nädalas.

„Vaba Maa“ täiendab seda sõnumit ning teatab, et Härjapea kollektori ehitustöölised umbes kuu aja eest käinud teedeministeriumis oma rasket seisukorda selgitamas, mida ka lubatud parandada. Kuid nüüd minister endistest lubadustest midagi ei tahtnud teada, vaid tähendanud: „*Ega ma rahahunniku otsas ei istu.*“ Selle tagajärjel kuulutasid 7. veebruaril 500 hädaabitöölised välja üldstreigi, ja nendega liitus 200 töölise ka teistelt töödelt.

Edasi kirjutab „Päevaleht“, et teedeminister Sternbeck lubas tõsta palganormi; selle järel lõppes streik 8. veebruaril. Tööseisakus läks kollektori tööliste esimesel vahetusel kaduma 2 tööpäeva, teisel ja kolmandal vahetusel 1 tööpäev.

Selle streigiga jõudsid hädaabitöölised niikaugele, et „vabariigi“ valitsus oli sunnitud järele andma, ja „Päevaleht“ nr. 45, 15. veebruarist 1934. a. teatab, et hädaabitöölised saavad palgakõrgendust. Tondiraba maaparanduse tööde juures hakkasid töölised senise 7,20 krooni asemel 9,60 krooni nädalas saama. Härjapea kollektori juures töötavate oskustöölise nädalapalgaks oleks 8,40 krooni ja mullatöölistel 7,80 krooni nädalas. Lubatakse tükitööga kõrgendatud ülemäär välja teenida, s. o. 9,60 krooni nädalas, nagu makstakse Harju maakonnas hädaabitöölisetele.

See on esimene tööliste streigi võit 1934. aastal, millele järgneb veel rida teisi, nagu allpool näeme.

2) „Vaba Maa“ nr. 77, 4. aprillil 1933. a., kirjutab, et „*Tartus on oodata kingsepatöölise streiki*, sest töökodade omanikud ei poolda kollektiivlepinguid. Tartus käib praegu vägaika vedamine kingseppade ettevõtjate ja nahatöölise ühingusse kuuluvate kingseppade-töölise vahel. Mõni aeg tagasi algatas ühing töötasu kõrgendamise küsimuse, sest mõnes kohas kingsepatöölisetele maksetakse isegi 7,5 senti tunnis (! — H. N.). Sellega ühtlasi nõuti, et ettevõtjad sõlmiksid igaüks eraldi kollektiivlepingu ühinguga. Ühing on otsustanud kutsuda kokku ülelinnalise king-

sepatöoliste koosoleku 3. aprillil. Kui koosolek võtab õigeks kollektiivlepingute sõlmimise nõudmise, siis võib lähemal ajal oodata kingsepatöoliste streiki.

3. aprillil ärapeetud koosolekul otsustati streigiaktiooni jätkata.

17. aprillil teatab „Vaba Maa“, et streigi valmisoleku allkirju on seni annud üle 200 nahatöölise.

15. aprillil oli aga uus koosolek, kus otsustati, et streik oma praegustes oludes ei annaks vist soovitud tulemusi; ühel häälel tehti aga otsuseks kuulutada välja boikott ja tehti ülesandeks aktsioontoimkonnale töötada välja vastav kava ja see esitada 18. aprillil tööliste üldkoosolekule.

Koosolekul otsustati esimesele 5 ärile, kes kollektiivlepingule alla ei kirjutanud, kuulutada boikott, mida 23. aprillil tehti, ning need ärid olid sunnitud tööliste järele andma ja boikott nende vastu lõppes paari päeva pärast.

25. aprillil oli nende kingsepa-töösturite koosolek, kes ei tunnistanud kollektiivlepingu sõlmimist ametiühingu kaudu. Otsustati repressiooni tarvitada nende tööliste vastu, kes boikoti pärast töölt on lahti lastud. Lahtilastud tööliste nimed lubati ka teistele töösturitele teada anda, kes ei tohi ühtegi sarnast töölist tööle võtta.

Niisugune otsus võeti kingsepa-töösturite poolt vastu 25. aprillil, kuid 3. mail otsustasid nad ikkagi palkasid kõrgendada.

3. mail lõppes saapaäride boikott. Töölised ja töösturid leppisid lõpulikult kokku. Töölised saavutasid kõrgema töötasu ja kindlustuse, et palk neile korralikult maksetakse välja igal laupäeval, kompensatsiooniks aga loobusid kollektiivlepingute sõlmimise nõudest.

Kõrgendatud töötasu maksmise kohta sõlmitakse leping mitte üksikute tööliste ja ettevõtjate, vaid nahatöösturite ühingu ja nahatööliste ühingu vahel. Lepingu kestvus üks aasta. Lepingu rikkumise eest on tööstur kohustatud maksma puudustkannatajate laste toetuseks 150 krooni.

Sellelega lõpetati boikott 4. mail.

16. mail kirjutab „Vaba Maa“ uuesti, et on kümnekond ettevõtjaid, kes ei taha leppida tööhindade kõrgendusega, nende vastu otsustatud uus boikott läbi viia lendlehtedega. Seda nõuet toetavad ka need ettevõtted, kes palgakõrgenduse vastu võtsid. Need lubavad võtta boikoti all olevad töölised oma juurde teenistusse, et neil materjaalset kahju kanda ei tuleks. „Päevaleht“ nr. 159, 13. juunil teatab, et Tartu kingsepatöoliste streik lõppes *tööliste võiduga*.

See streik oli juba palju visam, pikemat aega käis võitlus tööliste ja töösturite vahel.

Tööliste organiseerumuse ja vastupanemise tagajärjel, mis lõpuks lõhe sünnitas töösturite leeris, olid töösturid sunnitud tööliste nõuetele järele andma ning neid vastu võtma.

3) „Päevaleht“ nr. 115, 28. aprillil 1934. a. teatab, et halva tööolukorra pärast *Viljandi teetöölised ja hulk hobusemehi* kuulutasid streigi.

Kui suur oli streikijate arv ja kuidas streik lõppes, selle kohta midagi ei kirjutata.

4) 5. mai nõupidamisel nõuavad *Narva „Võitleja“ näitlejad* palga väljamaksmist, mis saamata on 5 kuu eest. Selle kohta esitati „Võitleja“ seltsi juhatusel 20 allkirjaga varustatud märgukiri. („Vaba Maa“ nr. 105, 6. mail 1934. a.)

5) 2. juunil algasid *Eidapere saeveski töölised* üksmeelselt streiki mitmekuulise palgakinnipidamise pärast.

6) Samuti 2. juunil kuulutasid *Pärnu veovoormehed* metsaveo laevakontorite juures madala töötasu pärast streigi välja.

7) „Vaba Maa“ nr. 113, 16. mail avaldab sõnumi, et *Narvas on puhkemas kingseppade* streik, kus pooltuhat nahatöölise, kellest on 150 koondunud kutseühingu ümber, nõuavad palga tõstmist. Narva kingseppadel on kavatsus Tartu ametiühendade eeskujul hakata kategooriliselt nõudma tööandjatelt-ärimeestelt palgaolude parandamist, ja kui muu ei aita, siis suruda oma nõudmised läbi ülelinnalise streigi abil.

Narva kingsepad kurdavad, et viimasel ajal on neil jäänud palgatingimused sedavõrd viletsaks, et 8-tunnilise tööga teenivad ainult 1 krooni päevas, millest aga kõige kitsamakski ülalpidamiseks ei jätka. Pealegi püüavad tööandjad-ärimehed omavahelise terava võistluse pärast tööhindu veelgi alla kiskuda.

Kuupalju kingseppadele tööandjad-ärimehed maksavad ja kuupalju kingsepad nõuavad, et vähegi poolnäljast ülespidamist teenida, näeme järgmisest tabelist:

	Maksetakse	Kingsepad nõuavad
Kinga- ja saapapaari valmistamise eest	1,5— 2 kr.	3 kr.
säärsaabastest	2 — 3,75 kr.	5 „
tenniskingadest	0,9 „	1,2 „

22. maiks määrati Narva kingseppade üldkoosolek, kus töötatakse välja palgavõitluse üksikasjalik kava. Kui selleks ajaks

saapakaupluste omanikud kingseppade nõudmistele vastust ei anna, on streik mõõdapääsemata.

Paar päeva hiljem loemegi lehtedest, et selle otsuse kinnitaski 22. mail ärapeetud kingseppade koosolek.

12. juuni algas siis Narvas 12-nes äris kingsepatöölise streik, kus streigivad 200 kingseppa sellepärast, et 10-tunnilise tööpäevaga teenivad vilunud kingsepad ainult 1 krooni. Kingsepad nõuavad palgakõrgendust 30%.

Missuguste tagajärgedega see streik lõppes, selle kohta ei kuule midagi enne, kui alles 17. septembril, mil „Päevaleht“, muuseas, paari sõnaga, teatab, (arvestades Narva linavabriku tööliste aktsiooni), et Narva kingsepad said streigiga oma palgakõrgenduse läbi viia.

Siit võib järeldada, et ka Narva kingseppade streik lõppes võiduga.

Iseäranis suurt hoogu võtab streigiliikumine 1934. a. juulikuul Pärnu tööliste hulgas. Pärnus streigivad sel kuul mitmesuguste ettevõtete töölised, nagu sadamatöölised, saeveskitöölised, nahatöölised, voorimehed jm, kes kõik nõuavad palgakõrgendust. Töölised astuvad nii organiseeritult välja, et sunnivad ettevõtjad tööliste nõudmistele järele andma ja viivad oma nõudmised võiduni. Vaatame seda võitlust üksikasjalikumalt.

8) „Päevaleht“ nr. 177, 30. juunil, teatab, et 29. juunil algas *Pärnu sadamatöölise streik*; streikijaid on üle 300 inimese („Vaba Maa“ andmete järele 320 inimest). Et aga sadamatöölisega ühinesid ka sadamas töötavad talupojad — hobusemehed (100 inimest) — ja platsitöölised (500 inimest), siis tõuseb streikijate arv 900 inimeseni.

Sadamatöölised seadsid üles 20 punkti nõudmisi, kus esimesena seisis palgakõrgenduse nõue: töötasu tõstetagu vastavaks Tallinna sadamas maksvatele normidele. Siis sõlmitagu sadamatöölisega kollektiivleping, ja kollektiivlepingu kestvus pikendatagu 2 aastani. Edasi, kahe vahetusega töötades olgu töötunde vähemalt kaheksa. Viimaks, et Pärnu sadamas võivad töötada ainult Pärnu sadamatöölise ühingu liikmed jne. Streik oli hästi organiseeritud, nagu tunnistasid kodanlised häälekandjad („Vaba Maa“). Laupäeval 30. juunil seisis töö kuue laeva juures. Seitsmenda auriku laadimist saadi jätkata juhuslike töölisega ja *haritlastest streigimurdjatega*. Kuid kokkulepet saavutamata ei ole mingit võimalust laadimistööd üldiselt käima panna. Strei-

kijad on pannud välja streigipostid, kes peavad streigimurdmist takistama ja selle ära hoidma.

„Päevaleht“ valab pisaraid kurnajate taskute pärast, et streik olevat seoses suurte ainelist kahjudega, sest 7 laadimisel olevat aurikut pidid sadamas seisma kahjudega.

2. juulil seisis 8 laeva („V. M.“).

4. juulil lõppes see streik tööliste võiduga, tööhindade juurdepanemisega — laadimisraha tõsteti 10% võrd.

Mis see Pärnu sadamatöölise streik andis?

Esiteks, streikivad töölised algasid pealetungi ühelmeel, viisid oma streigi võidurikkale lõpule, nad said palgakõrgendust. Teiseks, see andis Eesti tööliste klassile uuesti suure õppetunni, näitas, et streigivõitluses peaasi on organiseerumus, õige juhtivus ja raudne distsipliin. See oli sadamatöölisel olemas, mida sunnitud olid tunnistama isegi kodanlised lehed, kes kirjutasid, et streik oli hästi organiseeritud.

Edasi on tähtis, et kui sadamatöölised üksmeelselt välja astusid, siis ühinesid nendega sadamas töötavad talupojad — hobusemehed — ja platsi-päevatöölised, ühtekokku üle 600 inimese, kes oma kategoorilised nõudmised ettevõtjatele ette panid ja enne tööd uuesti ei alanud, kui ettevõtjad tööliste nõudmised olid täitnud.

Kolmandaks, katse ettevõtjatel streigimurdjatega, s. o. juhuslike töölisega ja *haritlastest* tööjõududega streiki maha suruda ja tööd jätkata, tagajärgi ei annud. Töölised olid ettevaatlikud igast küljest, panid välja omalt poolt streigipostid streigimurdjate vastu ning tegid agaralt kihutustööd tööliste hulgas.

Seda tõendab muuseas „Vaba Maa“ oma 5. juuli numbris, kui ta kirjutab, et streigile õhutamise pärast arretereiti 3 inimest ja anti kohtu kätte; et need kolm streigiõhutajat, sotsialistlik riigikoguliige M. Hunt ja tema abilised Hans Esku ja Johannes Tann, kavatsenud kogu Pärnu tööliste klassi — kokku umbes 4.000 inimest — streikima õhutada. Selleks teinud nad agaralt kihutusööd mitte ainult sadamas, vaid ka tööstuse-ettevõtetes.¹

See kodanluse politseilik terror aga ei hirmutanud põrmugi Pärnu töölisi ega nõrgendanud streigimeeleolu.

¹ Kurnajate faschistlik valitsus aga ei unustanud „ässitajate“ surmasüüd: ligi aasta hiljem, mai algul 1905, peeti nende üle kohut ja mõisteti sotsialistlik riigikoguliige Unt — 6 kuuks ja kommunistiks nimetatud Tarkpea — 1½ aastaks türmi.

Neljandaks, see streik oli ettevõtjatele suureks hoiatuseks, ta näitas neile, et tööliste ühishäerind on tugevam ja vastupidavam kui kapitalistide oma.

Pärnu sadamatöölise streik andis enast ettevõtjatele majanduslikust küljest aiva hästi tunda. Kui ühe laeva asjatu seisupäev maksab 40—50 tuhat senti, kui streik kestis 5 päeva ja kui iga päev keskmiselt 7 laeva pidid „ankrus“ seisma, siis

tõusis kahjude üldsumma ainult Pärnu sadamas laevade seismise pealt umbes 1. 750 tuhande sendini.

Pealeselle pidid mitmed laevad, kes kaubaga Pärnu sadamasse olid määratud, oma laadungiga teistesse, kaugematesse sadamatesse minema, et mitte mitmeks päevaks Pärnus ankrusse istuda.

Niisugused olid Pärnu sadamatöölise streigi tagajärjed.

(Järgneb.)

J. Laube

Plaanimajandusest

„Ehk küll reguleerimine valmistuses väga tarvilik on, kuid muidugi mitte kapitalistlik klass ei ole kutsunud seda ellu viima.“
Engels.

Viimastel aastatel räägitakse ja kirjutatakse kõikides kapitalistlikkudes riikides väga palju plaanimajandusest. Mõni aasta tagasi (1931. a.) peeti isegi Amsterdamis ära rahvusvaheline planeerimise kongress (muidugi ilma tagajärgedeta). Igas riigis seatakse kokku oma „plaanid“. Nii on ilmunud Rooseveldi „uus eera“, Saksamaal „Schahti plaan“, Belgias „De Mani (sots) plaan“ jne. Mõni aeg tagasi kuulutas Eesti Majandustegelaste selts auhinnatöö välja — teemil: „Plaanimajandus, selle teostamisest välismaal ja rakendusvõimalused Eestis“¹. Eesti sotsid jampsivad vahetpidamata, nagu kogu maailma sotsid, „plaanimajandusest“, lisades vaid siia juurde riikliku kapitalismi maksmapanemise vajaduse nõudmise.

Samal ajal kui Rei ja teised sotsid jampsivad riiklikust kapitalismist ja sellest, kuidas „vähehaaval tuua jälle massid sellele arusaamisele, et poliitilisele vabadusele ja vabade erakondade võistlusele rajatud demokraatlik-parlamentaarne kord on siiski kõige parem ja Eestile koguni ainu-sobiv riigielu vorm,“² — samal ajal teostab Pätsi-Laidoneri fashistlik valitsus isemoodi „planeerimist“.

Nii on Eestis ka, Ühendriikide eeskujul, asutatud oma „ajude trust“ — Majandusnõukogu, kuhu on koondatud finanskodan-

luse tuusad (Jürman, Puhk, Soots, Jaakson ja teised).

Majandusminister *härri Selter* seletab, et fashistlik riik „peab kitsendatud tööstuspoliitika peale üle minema, sisse seadma kontsessiooni printsibi, s. t. isikud, kes tahavad tööstuseettevõtet asutada, peavad saama loa . . .“

Põllutööminister *hr. Talts* kõneleb, et „lähtekohtadeks seaduste ja määruste eel nõude koostamisel on olnud soov luua *plaanikindlust* kogu ministeeriumi töösse ja kätte näidata ministeeriumi allasutuste juhtidele töösuuna ja ulatus võimalikult pikema aja peale“¹. Käimas on suur ettevõtmist „*palga-alammäär*“ seaduse maksmapanemiseks. Kõneldakse väga kindlasti „*majanduse planeerimisest*“ ja jagatakse väga heldelt „rahvamajanduse elustamiseks“ miljoneid, mis, nagu meil teada, kõik hallparunite ja töösturite tasku lähivad.

Senini on valitsuse poliitika majanduse riikliku reguleerimise suunas juba tuntavaid tagajärgi annud . . . kuid mitte töörahvale.

Pätsi-Laidoneri diktatuur on juba aidanud *aktionsäär*ide *dividende* tõsta, et pankurid ja töösturid oma rahakotid täis ajaksid. Narva Kreenholmi puuvillavabriku puhaskasu 1934. aastal oli 333 tuhat krooni. Tööliste palk on aga kriisi ajal langenud ligi 60%. Eesti Pank andis puhaskasu 500.000 kr., A/S. C. Scheel & Ko — 170.449 kr.; Tallinna majaomanikkude pank — 118.013 kr.; A/S. Krediit-Pank —

¹ See katse ei annud senini mingeid tagajärgi — keegi ei ihaldanud pakutud auhindu. Nüüd, 1935. a. maikuul, otsustas selts uuesti katset teha, kõrgendades auhindade summat ja leppides sellega, kui välismaadegi plaanimajanduse kogemustest kirjutataks.

² Vaata „Rahva Sõna“, 9. jaanuaril 1935. — Sõrendus minu. — J. L.

¹ „Päevaleht“, 6. aprillil 1935. a.

93.953 kr.; Tallinna Linna Pank — 86.063 kr.; Föllumeeste Kesk-Pank — 13.900 kr. jne, jne.

Meie arvamise järgi ei too ka uus „plaanimajanduse“ hoogtöö, mis praegu käimas on, paremaid tagajärgi Eesti töörahvale. Plaanimajandus nõuab, et tööstus tegutseks selleks, et rahuldada *rahva* nõudeid, aga Eesti majandus töötab, nagu meie juba nägime, selleks, et rohkem välja pressida dividendi, kasu — ühe sõnaga: lisaväärtust. Kui kaubandus-tööstusekoja juhataja hr. Puhk tribuunilt kõneleb, et „kuigi väikekaubanduslike ettevõtete arv järjekindlalt on kahanenud, on läbikäikude kahanemine proportsionaalselt veelgi suurem“¹. Teiste sõnadega tähendab see, et laiad hulgad suudavad oma piiratud ostuvõimega tööstusesaadustest väga vähe tarvitada.

Mitte ainult Eestis, vaid ka kõikides teistes kodanlikes riikides ei ole „plaanimajanduse“ katsed õnnestunud (ja ei võinudki õnnestuda), kuid siiski — osalinegi ja ajutinegi majanduse riiklik reguleerimine *miljonäride* kaukasse ikkagi midagi tõi.

Väga huvitavad selles mõttes on „Leninigradi Pravdas“ avaldatud tokumendid.

Ameerika kirjanik Harvey O'Connor tutvunes 927 töölise eluga väikeses vabrikulinnas Pittsburghi lähedal ja jutustab oma raamatukeses:

„Tööline Advoood Carnegie Steel Corporationi tehasest. Ta on 44 aastat vana, selles tehases töötab 20 aastat; perekond — viis inimest. 1929. a. *teenis 1300 dollarit*, 1934. a. — *360 dollarit*. Teine tööline, kes on töötanud sellesamas tehases 17 a., perekond 9 inimest, teenis 1934. a. 360 dollarit — 1150 dollari asemel 1929. a. jne.

Keskmine töölise palk on 30 dollarit kuus, kuid ametlik elatismiinimum on tunnustatud 15 dollarit söögi peale ja 15 dollarit korteri üüriks. Niisugune oli tööliste olukord, siis kui tegutses NIRA. Kapitalistide seisukord on aga hoopis teine.

Ühendriikide ajakiri „Today“ toob 392 kontserni kohta järgmised andmed:

„1933. a. esimese kuue kuu jooksul tegi nende puhaskasu välja 47,1 mln. dollarit. 1934. a. esimese kuu jooksul kasvavad nende *puhaskasu* kuni 335,8 mln. dollarini. *Suurenemine 608,7% võrd*“².

Siit näeme selgesti, kelle kasuks viidi läbi kõik see suur reform ja pandi maksma

NIRA (majanduse ülesehitamise administratsioon) „ausa võistluse seadused“. Aga Rooseveldi projektil olid väga suured ülesanded. See kuulus seadus, mida nimetatakse „rahvusliku tööstuse ülesehitamise seaduseks“ (National Industrial Recovery Act), mis sisaldab eneses üle 300 punkti ja paragrahvi, teatab kogu ilmale oma esimeses punktis:

„Kongress püüab *kõikide heaoleku huvides* aidata kaasa tööstuse organiseerimisele... viia ellu ja igati ergutada töö ja juhtivuse ühendatud tegevust *valitsuse vastava kontrolli ja tagatise all*; aidata kaasa tööstuse kõige täielikumale ja otsustabekohasele valmistamisvõimsuse ärakasutamisele, kõrvale hoides mittetarviliku tööstuse kitsendamisest (peale niisuguste juhtumite, kus kitsendamine on ajutiselt vajalik)...“ Trustide puhtakasu suurendamine 608,7% võrd — see on nüüd „kõikide heaolu huvides“ saavutatud tagajärg!

Kuid Roosevelt oma deklaratsioonis läheb veel kaugemale. Seaduse 7. paragrahvis lubab-Roosevelt: „Palgatöölistel on õigus organiseeruda ja tegutseda kollektiivselt oma esindajate kaudu...“

Tööandjad on nõus kindlaks määrama töötundide pikkuse maksimumi, *tööpalga miinimumi* ja teised palkamise tingimused, mis on kinnitatud ehk heaks kiidetud presidendi poolt.“ (Peaaegu samasuguseid sõnu kuuleme Eesti „ajustrustilt“.)

Sõnad ja lubadused, mis käivad tööliste kohta, on kapitalistlikus ilmas alati lahutegudest. Roosevelti kägistas, vaatamata kõigile lubadustele, halastamata valjusega töölisteliikumist, tööliste organiseerimist. Kuid lõppude-lõpuks hakkasid töölised seaduse alusel ägedamalt oma õigusi nõudma, ja see muidugi rahameestele ei meeldinud. Rahutuusad said, nagu meie näitasime, oma jao juba kätte; — edaspidiseks laiendatud kordusvalmistuseks ja uute suurte kasude realiseerimiseks olid Roosevelti „Sinise Kotka“¹ seadused taktistuseks, — tähendab, need oli vaja ära kaotada. Aga kaotada on tarvis nii, et oleksid „lambad terved ja hundid sõõnud“, s. o., et presidendi autoriteeti mitte alla lüüa. Abiks tuli ammutuntud asutus — riigi kõrgem kohus. 1894. aastal tunnistas see kõrgem kohtuasutus tulumaksu seaduse (mis puudutas miljonääre) põhiseadusele vastukäivaks, 1935. a. 27. mail otsustas kõrgem kohus, et NIRA asutamine ei olnud kooskõlas Ühendriikide põhiseadu-

¹ „Päevaleht“, 29. mail 1935. a.

² „Leningradi Pravda“, 27. mail 1935. a.

¹ Sinine kotkas on nende uute tööstusesaaduste embleem.

sega. Järgmisel päeval andis president käsu vallandada 5000 inimest, kes töötasid NIRA aparaadis. Niiviisi söid *finansröövloomad ära „Sinise kotka“*. Veel kord andis praktiline elu toetuse, et *kapitalistlikus korras majanduse planeerimist ei ole ja ei saa olla*.

Ka Eesti kodanlus, kes sepitseb kavasid „planimajanduse“ rakendamise alal, peaks mäletama oma plaane ja nende nurjaminekuid. Või *väljaveo „plaan“* on väga iseloomustav sel kodanluse „planeerimise“ alal. Tema teostamine näitab väga kujukalt „planeerimise“ võimalusi ja tulemusi kapitalistlikus korras.

Või väljavedu Eestis

Aastad	Plaanid järele	Tegelik väljavedu	Täitmine prots.
1926	11,6 mln. kgr.	8,7 mln. kgr.	75 %
1928	23,6 „ „	11,2 „ „	47,4 %
1930	36,7 „ „	14,1 „ „	38,4 %
1933	51,5 „ „	9,3 „ „	18,0 %
1934	56,0 „ „	10,1 „ „	18,0 %

Meelde tuletades neid arvusi „plaanid“ teostamise suhtes tahame vaid veel kord alla kriipsutada, et planimajandus ja kapitalism on kaks vastandit, mida kokku kõlastada ei saa. Ja kui paljud kodanlised majandusteadlased ja poliitikamehed näpuga N. Liidu poole näitavad, kus tõesti ennenägemata saavutusel on tööstuse arengu, põllumajanduse toodangu kasvus jne, — siis peame neid selle tõsiasja juurde juhatama, et N. Liidus on põhjalikult teistsugune sotsiaalne süsteem, on koguni teine klass valitsemas, on nimelt proletariaadi diktatuur. Peame neile veel kord seda „väikest“ tõsiasja meelde tuletama, millest nad siiani pole aru saanud, võib olla ei suudagi aru saada, et mitte sellepärast Nõukogude Liidus suur majandusearenemise edu ei ole, et meil „plaan“ on, vaid et meil niisugune *süsteem* on, mis planeerimist *võimaldab* ja planeerimist *nõuab*. NSV Liidus järgneb planimajandus ühiskonnakorrast enesest. Kapitalistlikus korras, kus valmistamisvahendid on kapitalistide klassi eraomandus, kus selle tagajärjel on lepitamatu vastuolu töö ja kapitali vahel, mis omakorda on väljenduseks kapitalismi põhivastuolule, nimelt — *ühiskondlustatud valmistuse iseloomu ja erakapitalistliku omandamise printsiibi* vahel, — seal planeerimist olla ei saa. See kapitalismi põhivastuolu on põhjuseks valmistuskriisidele, tööstuse ja kaubanduse anarhilisele arene-

misele, disproportsioonidele üksikute majanduseharude vahel jne. Ja mitte ükski kapitalistlik riik ei ole suuteline seda vastuolu kaotama, ei ole suuteline „planimajandust“ ellu viima, mis põhiolulikk vastuolus on kapitalistliku majandussüsteemiga. Sotsidele, kes eraomanduse õiguse kaotamist valmistamisabinõudele kuidagi „rahulikult teel“ loodavad teostada, niisuguste abinõudega, nagu maksud, väljaostmine, pankade natsionaliseerimine kodanlise riigi poolt jne, kõiksuguste keskohtade loomise teel, — sotsidele, kes end „marksistlikult arenenud“ inimesteks loevad — võiksime meelde tuletada Marxi ja Engelsi sõnu „Kapitali“ III köitest: „et ehk küll valmistuses reguleerimine väga tarvilik on, kuid mitte kapitalistlik klass ei ole kutsutud seda teostama“. Oktoobrirevolutsiooni eel pidas Lenin ägedat võitlust mitmesuguste vene sotsidega, kes kah tahtsid ajutise valitsuse alalhoidmise juures majanduse riiklikku reguleerimist läbi viia, nimelt majanduse-nõukogu loomise näol. Lenin kirjutas siis, vastuseks Bogdanovile ja Gromanile:

„Uus bürokraatlik asutus — siia jõuab Gromani mõte välja. Kurb.

Kõik tunnistavad, et ennekuulmatu katastroof möödapääsematu on. Kuid ei saada aru kõige tähtsamast: maa sellest välja viia suudab *ainult revolutsioonilik klass*.“ (Lenin, XX köide, lhk. 431.)

Järeldus on selge — vastuolu tööliste klassi ja kodanluse vahel on nii terav, et mingisugune „planeerimine“ seda kaotada ei saa. Planimajandus nõuab hoolitsemist laiade töörahvahulkade eest, tööstuse tegevuse allumist mitte kasu tagaajamisele, vaid tööraha nõuete rahuldamisele. Kuid mitte ükski kapitalist selle peale ei lähe ega võigi minna. Kapitalistlikus korras ei ole võimalik töötaolekut, tööpruudust kaotada. „Selleks, et plaanilikus korras juhtida, peab olema teistsugune — sotsialistlik, mitte kapitalistlik, tööstuse süsteem, peab olema kõige vähemalt natsionaliseeritud tööstus, natsionaliseeritud krediidsüsteem, natsionaliseeritud maa, sotsialistlik side külaga, töolisteklassi võim riigis jne“ (Stalin)¹.

Kapitalistlikus korras ei ole ja ei saa olla planimajandust.

Trotski-Sinõvjevi *kontrrevolutsioonilik blokk*, kes eitas sotsialismi ülesehitamise võimalust ühel maal, kes meie riikliku sotsialistliku majanduse — kapitalistlikuks tunnistas, ainult juurde lisades, et see

¹ Sm. Stalini aruanne partei 15. konverentsil.

riiklik kapitalism on — ei teinud samuti vahet meie ja kapitalistliku ilma, Morgante ja teiste miljardäride trustide „planeerimise“ vahel. Üks trotskistidest, nimelt Kusovkov, nimetab isegi kodanluse valitsuse rahaministeeriumi — „*kodanluse gosplaaniks*“. Niisugune vaade ei ole muidugi õige. Oktoobrirevolutsiooni võidu järel löime meie, kodanluse võimu kukutamisega, tööstuse, transpordi, pankade nationaliseerimisega printsiipiaalselt teistsuguse, kapitalismile vastukäiva uue nõukogude võimu süsteemi, kus algas sotsialismi ülesehitamine plaani alusel. Nii sai *plaanimajandus ise aluse oktoobrirevolutsiooni tules*. Iseasi on muidugi, missuguses ulatuses ja missugusei kujul siis planeerimine sündis, kuid printsiipiaalselt tuleb planeerimise alust, talle aluse loomist, lugeda palju varemast ajast, kui loodi riiklik plaanikomisjon (Gosplan)¹. Gosplanil ja planeerimisel üldse on N. Liidus väga ja väga suur tähtsus. Kuid siiski oleks ekslik arvata ja tõendada, et plaan — see on kõik — „liikumise seadus“, „regulaator“; et kuna meil nüüd on plaanimajandus, on „plaanikomisjon“, siis sotsialismi arenemine läheb iseenesest. Ei, sm. Stalin õpetab meid, *et kõike ja iga üksikasja planeerida ei saa*, et on niisuguseid ollusi meie majandusel, millest ainult lihtsa planeerimisega üle ei saa, „on olemas lõpuks meile vaenulikud klassid, kellest ainult lihtsa Gosplani planeerimisega korras üle ei saa“². Tuleb ära kasutada kõik *teised proletariaadi diktatuuri hooavad ja asutused*, sest meie ehitusetöö sünnib ägedas klassivõitluses sisemaal, kuna meid ümbritsevad imperialistlikud riigid.

Sm. Stalin õpetab meid veel edasi, et meie plaanid peavad olema *plaanid kui direktiivid*, juhtnõõrid, aga mitte plaanid kui ettenägemine, prognoos, etteaimamine jne. See tähendab, et meie planeerimisel peab olema kindel proletariaadi diktatuuri sihtjoon, antud enamliku partei poolt. — Plaan ei või põhjeneda majanduse arenemise endistel tendentsidel ja proportsioonidel. Plaan peab revolutsioonilikult muutma igasugused sõjaeelsed, vana tsariaja majanduslikud proportsioonid üksikute tööstuseharude vahel, põllumajanduse ja tööstuse vahel jne. Plaan ei või aluseks võtta kahjurite poolt võltsitud andmete põhjal kindlaksmääratud proportsiooni

37:63 (põllumajanduse turutoodang — 37, tööstuse turutoodang — 63), sest niisugune proportsioon oleks olnud pakuks meil jalus kiirete tempodega industrialiseerimise läbiviimises ja üldse sotsialismi ehitamises.

Kuid planeerimine ei või olla ka sarnane, mis koguni ei võta arvesse valmistusjõudude arenemise taset, majanduse arenemise objektiivseid võimalusi.

Lenin võitles väga ägedalt igasuguste projekteerijate vastu, kes suured plaanid näpust välja imesid ja konkreetse eluga midagi tegemist ei teinud. Trotskistid, keda uue majanduspoliitika esimesel jaamavahele võiks „üliindustrialisaatoriteks“ nimetada, just tegutsesid selle printsiibi järele, nõudes ühe Dnjeprostroi asemele korraga kümnet, ja soovitades summad selleks võtta — talupoegade rüüstamisest.

Meie partei, nagu teada, niisugust avantüristlikku „plaan“ vastu ei võtnud. Ta peksis seesuguste „plaanide“ esitajad oma ridadest välja, sest et nad vahekorda tööliste ja talurahva vahel vaenulikuks püüdsid ajada.

Meie partei teeb *planeerimise tööd kõige lähemas sidemes teaduse ja tehnikaga*. Juba see asjaolu, et Liidu Teaduste Akadeemia Leningradist Moskvasse ümber paigutati, lähemale valitsuse ja planeerimise keskkohale, näitab kui tähtsaks nõukogude valitsus kõrgemaid teaduse asutusi peab. Juba esimese suurema plaani kallal, n. n. „GOELRO“ (riikliku elektritööstuse arendamise) plaani kokkuseadmisel, 1920. a. töötas üle 200 inseneri ja majandusteadlase; teise viisaastaku plaani koostamisest võtsid osa — Teaduste Akadeemia, 200 teadusliku uurimise instituuti ja üle 300 tähtsama eriteadlase. Teadus ja tehnika muudavad meie plaanid konkreetseteks ja operatiivseteks. Lenin ja Stalin on kogu aeg meid õpetanud, et *ei tule karta suuri plaane*, kuid kõik need suured plaanid peavad jagunema väiksematesse osadesse, mis on juba konkreetsed, mille teostamist võib kontrollida iga päev, igas vallas, külas ja tehases. Võideldes *plaanide bürokrateerimise vastu*, võideldes nendevastu, kes planeerimise peale vaatavad nagu kunsti peale, plaanide peale nagu eelarve, rahalise läbikäigu kava ja üldse paberi ja numbrite ridade peale, — iseloomustavad Lenin ja Stalin planeerimist, kui miljonite töötajate tegevust. Oma väljaastumises nõukogude VIII ülevenemaalisel kongressil juhib Lenin tähelepanu just sellele, „et vastu võtta teatud plaan; muidugi, see saab olema plaan, vastuvõetud ainult esimese

¹ Gosplan asutati 1921. aastal.

² „Leninismi küsimused“, venek. 10. väljaanne, lhk. 211.

lahendamise korras. See partei programm ei saa olema nii muutumatu, nagu meie tõelik programm, mida muuta võib ainult partei kongressidel. Ei, seda programmi parandatakse, töötatakse ümber, muudetakse ja täiendatakse iga päev, igas töökojas igas vallas". (Lenin, XXVI köide, lhk. 46.)

Sm. Stalin oma aruandes partei XVI kongressil tähendas, et „ainult bürokraadid võivad arvata, et plaaniline töö lõpeb plaani kokkuseadmisega. Tegelik plaaniline juhtivus laieneb alles pärast plaani kokkuseadmist, pärast kohapeal läbiproovimist, plaani täpsustamise, parandamise ja elluviimise ajal“. Sée ei tähenda muidugi, et iga plaani teostamise alal meie igapäev töötamise asemel selle üle vaidlusi peame, kas plaani ülesanne on suur või väike. Plaan seatakse kokku hulkade aktiivsel osavõtmisel. Töölised on kohaliku planeerimise alal väga tähtsaid ettepanekuid teinud ja uusi meetodeid esitanud. „Tehpromfinplan“, mis alguse sai „Krasnaja Sarja“ tehastest Leningradis, on praegu juba teostamisele võetud kümnetes ja kümnetes tehastes ning vabrikutes Leningradis, Moskvast ja teistes keskkohades. Peale niisuguse igakülge läbitöötamise muutub plaan, kui ta on valitsuse poolt kinnitatud, — *seaduseks*, mida tarvis on tingimata täita. Jällegi ei saa seda plaani täita bürokraatlikult, jällegi on siin hulkade, miljonite tegevus, kes võitlevad selle eest, kuidas plaani paremini täita, kuidas teda ületada, kuidas saaduste omaduslikku väärtust tõsta. Tähendab, et tööprotsessis igas külas, igas tehases, plaani ikkagi veel parandatakse, täiendatakse; võideldakse tema omaduse ja hulga eest, võideldakse selle eest, et vabriku saadused oleksid kõige paremad ja kõige odavamad maailmas.

Väga tähtsaks probleemiks planeerimise alal on kõikide valmistusharude töö *kokkukõlastamise* probleem. Kui meie eespool tõendasime, et meie vanu sõjaelseid proportsioone üksikute majandusealade vahel aluseks võtta ei või, siis ei tähenda see sugugi veel, et üldise mingisuguseid proportsioone ei ole tarvis luua.

Tingimata peab olema tasakaalus masinaehitus ja metallitootmine, peab olema bilansis kütteaine tootmine ja tarvitus jne, jne. Meie ei saa Leningradi oblastis Kirovi tehase tööd planeerida, kui meie arvesse ei võta kogu Leningradi tööstuse, veonduse, põllumajanduse, kaubanduse, krediidi arenemist. Meie ei saa planeerida Dnjepri elektrijaama tööd, kui meie ei arvesta Dnjepropetrovski, Saporoshje, Nikopoli ja teiste tööstuse-keskkohadega, kes

Dnjepri elektrijaama elektrivoolu tarvitaavad.

Kõik need ettetoodud tõsiasjad näitavad, et meil peale majanduseharude järgi planeerimise peab olema veel niinimetatud *sünteesiline planeerimine*, mida teostavad riigi plaanikomisjon („Gosplan“) ja tema osakonnadkohtadel. Üheks tähtsamaks ülesandeks on „Gosplani“ kokku kõlastada kõik harude järgi planeerimise töö ja välja töötada rahvamajanduse üleriikliku arendamise ühtne plaan.

„Valitsuse otsus „Gosplani“ uue struktuuri kohta näitab väga selgesti ära ka põhijooned, mis sihis, esimeses järjekorras planeerimise asutuste töö parandamine peab minema. Sünteesilise planeerimise ja kohalikkude planeerimis-asutuste metodoloogilise juhtimise kõvendamine, raiooni plaani tähtsamale paigale tõstmine, meie majanduselu tähtsama hoova — nõukogude rubla — valdamine rahanduse osava ja aruka planeerimise kaudu, kõikide majandusealade palju sügavam ja mitmekülgsem haaramine, tehniliste näitajate planeerimine, iseäranis hoolitsemine veonduse, kaubaringkäigu ja kohaliku tööstuse planeerimise eest — need on põhimised sõlm-ülesanded, mis meie planeerimise-asutuste ette on üles seatud“ („Pravda“).

Meie planeerimine läheb iga aastaga ikka keerulikumaks ja sügavamaks. Esimestel UMP'i jaamavahedel oli suuremal määral maksev niinimetatud kaudne planeerimine, või plaaniline reguleerimine, mis peaaegjalikult toimus krediidisüsteemi, finans- ja maksupoliitika kaudu; praegusel ajajärgul läheme meie ikka rohkem ja rohkem üle *vahenditule planeerimisele*. Praegu, kus sotsialistlikult on ühiskondlustatud juba 96% kogu valmistuse põhifondidest, on planeerimise ulatus, vormid ja meetodid palju muutunud, võimalused planeerimiseks on palju suuremad kui ennem. Näiteks võiks tuua „*ühtsat riiklikku karjanduseplaani*“, mis on aluseks karjanduse probleemi lõpulikule lahendamisele, mis ühes sellega tõstab ka meie planeerimise *veel kõrgemale astmele*. Kaubaringkäigu ja rahanduse planeerimine tuleb nüüd, peale seda, kui on kaotatud kaardisüsteem leiva ja muude produktide väljandmises, niisamati kõrgemale alusele tõsta. Nüüd ei saa enam ei leiba ega rauda mehaaniliselt kontingentide järele jaotada; mõlematel juhtumitel tuleb arvestada kauba nõudmisega, tähendab — planeerimisel peab olema rohkem manööverdamise võimalusi. Rahanduse planeeri-

mine nõuab, et meie nõukogude rubla ostuvõime tõuseks, et kauba- ja raharingvool kiirem oleks, et igas riiklikus ettevõttes kalkuleerimine täiel määral läbi viidaks, et „rublaga kontrolli peetakse“ valmistusprogrammi täitmise üle. Planeerimise asutused peavad mitte ainult plaani kokku seadma, vaid ka *operatiivselt* plaani teostamise järgi valvama, peavad selle eest võitlema, et plaan saaks teostatud ja ületatudki. Meil on hiiglasuured saavutused plaanide täitmisel. Isegi veondus, mis on kogu aja mahajäänud majanduseala olnud, ületas käesoleva aasta aprillis ja mais oma plaani: 62.500 vaguni asemel, nagu plaanis oli ette nähtud, täideti maikuus keskmiselt päevas 69.252 vagunit. Juba 1. juuniks oli meie põllumajanduses *kevadine külviplaan* täidetud 98,4% võrd. Kergetööstus ja toitainete tööstus on samuti hakanud edukalt oma plaane täitma. Nõukogude Liidus ei planeerita mitte ainult majandust, vaid ka teisi alasid, nagu *kultuuri- ja haridusetööd, teaduslikku tööd, kunsti, tervishoidu* jne. Ja ka nende planeerimise alal on proletariaadi kodumaal ennenägemata tagajärjed saavutatud. Võiks näiteks nimetada ainult ühte, nimelt seda, et N. Liidus tänava aasta õpib juba iga 5 inimese hulgast — 3 inimest (kui kokku võtta kõik ülikoolid, keska- ja algkoolid ja kõiksugu lühiajalised kursused, õhtukoolid jne). Kõigi nende majanduslikkude ja kultuursete saavutuste põhjuseks ei ole muidugi mitte ainult plaan ja „Gosplan“. Siin tuleks kõige enam nimetada „miljoniliste tööliste- ja kolhoosnikkude-hulkade aktiivsust ja eneseohverdust, vaimustust ja omaalgatust... teiseks on see partei ja valitsuse kindel juhatus, kes hulkasid edasi kutsusid ja kõik ning igasugused raskused teel eesmärgi poole kõrvaldasid“ (Stalin)¹.

See partei õige poliitika, et ühes uue tehnika loomisega valmistada ka *tehnilisi kaadreid* ja mitte ootama jääda, millal need ükskord ise kasvavad, andis tõelikult tuhanded noori ja vanu inimesi — insenere, tehnikuid, eriteadlasi, õppinud töölisi, kes meie tehnikat juhivad. Kuid neid inimesi on meil siiski veel vähe, need inimesed ei ole veel tarvilikul määral omandanud meie võimsat tehnikat. „Kui meie esimese klassi vabrikutes ja tehastes, meie sovhoosides ja kolhoosides, meie punaväes oleks küllalt kaadreid olnud, kes suutelised on seda tehnikat

valjastama, meie maa oleks saanud kolm, neli korda suurema tagajärje kui tal praegu on“ (Stalin).

Sm. Stalin nõuab praegu tuhat korda rohkem *hooit kaadrite kasvatamise* ja valimise juures. Plaanikindlust peab süvendama ka kaadrite kasvatamises. Teiselt poolt nõuab planeerimise tõstmine kõrgemale astmele omakorda suurt hulka *uusi kaadreid kui — planeerijaid*. Planeerimise kaadrid ei tohi karta raskusi, nad peavad olema valmis ja suutelised võitma *kõik raskused*, et mobiliseerida laiemad rahvahulgad klassideta sotsialistliku ühiskonna lõpuliikude ülesehitamiseks. Nii praktika, kui teooria tõestavad seega, et *plaanimajandus* võimalik on ainult peale kapitalismi kukutamist, *proletariaadi diktatuuri korra juures*. See „sotsialism“, mida pakuvad sotsid härrad De Manid, Bauerid, Metslangid ja teised — „riikliku kapitalismi“ teostamise kaudu — on ainult töörahva pettus ja fashistlikule diktatuurile teetasandamine. Nendele, kes siiski veel tõsiselt võiksid arvata, et plaanimajandust võiks teostada ka kapitalistlikus korras, soovime tähepanelikult läbi lugeda sm. Stalini vestlus Inglismaa kuulsale kirjaniku *H. Wells'iga* ja hästi läbi mõelda järgmised rahvajuhid sõnad:

„Kuid mida tähendaks see „sotsialism“? Paremäl juhtumil ainult üksikute, kapitalistliku kasu kõige perumate esindajate mõningat ohjeldamist, reguleeriva printsiibi mõningat suurendamist rahvamajanduses. See kõik on hea. Kuid niipea kui Roosevelt või mõni muu praegusaja kapitalistliku ilma kapten midagi tahaks ette võtta, mis kuidagi tõsiselt kapitalismi põhialuste vastu käib, kukuks ta paratamata täielikult läbi... *Kui teie endid kapitalistidest ei vabasta, kui teie valmistamisabinõude eraomanduseõiguse printsiipi ei kaota, ei saa teie plaanlikku majandust luua...*“

Saatust, mis Rooseveltile kuulsale „plaanimajandusele“ (NIRA — rahvamajanduse ülesehitamise valitsus) hiljuti osaks sai, kinnitab kõige kujukamalt sm. Stalini sõnu: kapitalistlikus ilmas ei saa plaanimajandust olla. Nõukogude Liidus aga on olemas plaanimajandus; meie ülesanne seisab selles, et kõvendada revolutsioonilikkude valvelolekut, kindlustades enamliku partei ridasid, mobiliseerides laiemaid töörahvahulki sotsialistlikule tööle — veel paremini ära kasutada plaanimajandusliku süsteemi *paremusi* ja veel *kiiremini* lõpule viia kommunismi hoone ülesehitamise töö.

¹ „Leninismi küsimused“, 10. venek. väljaanne, lk. 511.

P. Lapinski

Poliitiline kriis algab

See, mida meie praegu Ameerikas näeme, on esimese järgu poliitilise kriisi algus. Selle üle saab vaevalt kahelda. Ühendriikidest tulevad teated kinnitavad seda täielikult. See poliitiline kriis võib pikaldasemini või kiiremini areneda — kiirust on raske ette näha —, kuid põhituum seisab selles, et kriis on alanud, ja et ta oma osa saab etendama selle otsustava kapitalistliku maa kogu tulevases arengus ja kaudselt ka terve kapitalistliku ilma arengus.

Rooseveldi välja kuulutatud „uue kursi“ põhiülesandeks, ta kogu poliitika peamõtteks oli neid sügavaid ja mitmekülgseid vastuolusid, mis 1929. a. lahtipuhkenud kohutav majanduskriis lahti kiskus, kuidagi lepitada ja kinni mätstada. Kuid selle ehituse kesksamba NIRA (National Industry Recovery Administration — Üleriiklik tööstuse uuesti jaluleseadmise valitsus) kokkuvarisemine ajas kõik juba ennemgi tähistunud vastuolud kõigil aladel veelgi järsult teravamaks. Kõik vastuolud nii majanduses, sotsiaalses kui poliitilises elus on korraga jälle teravalt päevakorral.

Kõige keerulikum ja esimese pilguga vaevalt mõõdetav seisukord tekkis majanduses. NIRA varing paljastas korraga nii ameerika finanskapitali seisukorra raskused, kui ka teda lootusetult rebestavad sisesemised vastuolud. Pole vähemutki kahtlust, et NIRA'1 monopolistliku kapitali ees ütlemata väärtuslikud teened on. Kunagi pole kapitali koondumine nii kiiresti sündinud kui viimastel aastatel. Trustidevastased seadused heideti kolikambri. Üle maa tekkis terve võrk kartelle, kes seaduslikult tegutsesid. Iga päev võis näha, kuidas kartellid ja trustid hindasid töstsid ja valitsus seda heaks kiitis. Monopolistlike ettevõtete kasud tõusid järsku. Bethlehema terasetrusti president Grace ütles alles hiljuti, NIRA varingu eelõhtul, Ameerika raua- ja teraseinstituudi koosolekul: „Meie tööstuses on otse uskumatu omavalitsuse ulatus saavutatud!“ Nagu teada, mõistavad Ameerika trustide suurruusad „omavalitsuse“ all oma piiramatut diktatuuri.

Lühidalt — võis arvata, et neil isandatel millegi üle kaevata ei tarvitse. Ja ometi oli sel ülikasulikul NIRA'1 nende silmis kaks kõige suuremat puudust, neist üks — otsustav. Väikekodanluse ja tööliste-

hulkade rahulolematuse jõud, mis Rooseveldi võimule tõstis, sundis teda monopolide valitsust mõningate „sotsiaalsete“ parandusekestega koormama. Need viimased pidid hulkasid kuidagi rahustama, pidid mulje jätma, nagu tahaks „uus kurs“ mingit keskteed otsida, vastuolusid lepitada. Finanskapital ja kriisiloojika nõudsid monopolide kõvendamist. Hulkade rahulolematust ja maa kohutav ajaloolik mahajäänumus — ei tunta siin kollektiivlepinguid ega sotsiaalset seaduseandlust Euroopa mõistes! — nõudsid kas või kõige pisemaidki sotsiaalseid parandusi: kollektiivlepingu põhimõtte tunnustamist, lastetöö kaitset, ülikurnamise pidendamist, palga alammäära seadust jms. Nii põimused üheks terveks kokku ajalooliselt vastuolulikkud ollused: tööstuse korraldus lähenes ikka enam fashistlik-korporatiivsele tüübile, kõikeümbavate tööstusekartellide süsteemi loomisele, mis riigiga ühte kasvab, mida riik organiseerib, ja milles kõige võimsamad trustid esimest viiulit mängivad. Teisest küljest toodi sellesse läbi ja läbi tagurlikku süsteemi nagu väljastpoolt — nimelt töö ja kapitali vahekorras — mõninga „liberalismi“ ajalooliselt hilinenud elemendid. Seelles väljendus Ameerika arengu omapärasus. Fashistliku majanduse, „korporatiivse“ riigi poole arenemist koormas mõnesugune „liberaalse“ töökaitse-seaduseandluse lisand, s. o. just sama, mida fashism Euroopa kapitalistlikkudel maadel kõrvaldama pidi.

Selle omapärase arenguga ei tahtnudki ameerika finanskapitali sõnnid leppida, või leppisid temaga ainult ajutiseks. Olgugi, et suur osa neist sotsiaalsetest uuenendustest ainult paberile jäi, — „stiili“ rikkusid nad ometi, suurendasid tööliste vastupanekut ja nõudlikkust, ajasid neid ametiühinguid asutama jne. Ameerika trustikuningad on aga sotsiaalselt kõige tagurlikumate kurnajate tõug. Samane trustipresident Grace, kellest juba eespool juttu oli, seletas selsamal koosolekul ilma vähemagi viigileheta, et vaja on tööpal-kasid alandada, tööpäeva pikendada, astudes välja igasuguse ametiühingute süsteemi ja üldse sotsiaalse seaduseandluse põhimõttegi vastu.

NIRA teiseks patuks otsustavate ettevõtjate silmis oli see asjaolu, et kallis ja asjatundmatu ametnikkude-aparaat võis

nina nende tuusade äriasjadesse pista, millega seoses röövtrustide äritegevusest paratamata mõndagi avalikkuse ette tuli. Selle vastumeelse nähtega lepiti kuidagi veel niikaua kui kestis kriisi raskem hoog, kui otsustavates ringkondades veel kabu-hirm valitses ja majanduslik lagunemine pead segamini ajas. Kui aga kriisist depressiooni järku jõuti, ajasid tuusad endid jälle õieli.

Kõige selle juurde tulid *lepitamatud vastuolud finanskapitali mitmesuguste gruppide vahel*. Kindlate sundhindade süsteem oli kasulik peamiselt neile toorainete aladele (näit. nafta- ja pruunsõe tööstus), kus hindade langus iseäranis suur oli ja ülevalmistus iseäranis metsiku võistluse esile kutsus. Teistel aladel, selle vastu, raskendas hindade alandamise keeld kõige suurematel ettevõtjatel võistlust väike-ettevõtjatega, kes ainult kõrgemate hindade mõjul jalul püsisidki. *Mis ühes harus kasulik oli väike- ja keskettevõtjatele, tuli teisel kasuks suurtele*. Nii ajasid, näiteks, naftatööstuses nõndanim. „iseseisvad“ (kes trusti ei kuulu) röövpoliitikat ajavad ettevõtjad suurte trustide hinnapoliitika nurja. Metallurgias, selle vastu, samuti autotööstuses, löid kõige tugevamad ettevõtjad oma masselise odavama valmistusega nõrgemad ettevõtted reast välja. Seesama lugu kordus kaubanduses: parlamendi komisjoni ees nõudsid väikekaupmehed kindlate hindade sästmise alalhoidmist, kuna New Yorgi kõige suurema kaubamaja esindaja monopolistlikkude hindade vastu sõdis, „tarvitajate huvide“ vaimustatud kaitsjana esinedes (tema võis enesele seda toredust lubada — et väikseid võistlejaid surmata).

Teatud määral võib sedasama ka NIRA sotsiaalsete sammude kohta ütelda: ülipingutav kurnamisesüsteem, lastetöö metsik kurnamine, ülemäära pikk tööpäev — need olid tihtilugu ainukesteks abinõudeks, millega väiksed ja pisiettevõtjad endid, võitluses oma suurte võistlejatega, vee peal hoidsid. Viimased olid suuremeelselt valmis isegi lastetöö kaitseks ja tööpäeva lühendamise eest võitlema...

Kõige selle juurde tuli *kriisi uue arenemisjärgu algus*. Sundhindade süsteem oli kõige suuremate trustide kasude tõstmiseks oma töö juba teinud. Nüüd algavad need trustid uut võitlust turgude laiendamiseks nii sees- kui väljaspool, milleks nad paindumatuid hindade poliitikat vajavad. Kriis ei suutnud tehnika arengut täielikult seisma panna, kuid tehnilisi uuendusi, mis uusi kapitaale nõuavad ja hin-

dasid alandada lubavad, võivad ainult kõige võimsamad trustid suurel ulatusel kasutada. Ford ei tõsta nüüd, vaid alandab hindasid oma autodel.

NIRA hoidis need lugematud vastuolud kuidagi vaos. Selle viimasegi tõkke kadumiseiga puhkevad nüüd kõik vastuolud tormilikult esile. Variseb kokku terve kitsenduste süsteem. Võistlus üksikute tööstuseharude ja üksikute ettevõtjate vahel võtab metsikult anarhistliku iseloomu. Kõige suurema kapitalistliku riigi kogu majanduselu muutub täielikuks tööstuslikuks põlislaane padrikuks. Ja neist padrikutest kuulub ainult veel vähemate ettevõtjate ja nõrgemate tööstuseharude hoigamine ja kontide murdmise ragin.

Veel selgemini teravnesid esimesest silmapilgust peale *klassilised* vastuolud. Kõik kruvid on lahti keeratud. Kuulus paragrahv 7A, mis töölistele lubas ettevõtjatega kollektiivlepinguid sõlmida, on paberiltki jäljetult kadunud. Kõik eeskirjad lastetöö keelu, tööpäeva miinimumi, tööpäeva pikkuse piiramise kohta on maha pühitud, ja värvad laiali lahti ratsarünakuks töolisteklassi kogu elutasemele. See rünnak, mida pidurdab ainult kartus tööliste vastupaneku ees, on juba alanud. Rida kõige suuremaid tööstuse organisatioone soovitab oma liikmetele vaid „vabatahtlikult“ veel seniseid kitsendusi alal hoida ja senistest palganormidest kinni pidada. Kuid sedasama tehti ka Hooveri (endise presidendi) ajal ja Hooveri algatusel kriisi algul, ja igaüks teab, mis sellest välja tuli. Juba algab „korporatiivse“ riigi kontkere puhastamine neist sotsiaalliberaalsete olluste lisanditest, mis ameerika poliitilise arengu omapärasus sinna oli toonud, ja mis võõrkehana tundusid.

Kokkuvõetult aga tähendab see kõik *poliitilise* kriisi algust Ameerikas, lahtipuhkenud majanduslikkude ja klassiliste vastuolude ülekanumist vahenditult poliitika alale. NIRA rüüstamine puudutab nii otseselt kui kaudselt ka *farmerite* hulke. Töölised, keda kogu senine areng ärevile ajanud, astuvad kahtlemata vastu sellele üldisele rünnakule, mis nende elutasemele toime pannakse ja mis juba on alanud. Tööpäeva pikendamine ähvardab kohutavat tööpuudust veelgi suurendada. Isegi niisugune streigimurdmiste organiseerimise meister, nagu Ameerika töödöderatsiooni (ametiühingute liidu) juht Green, ähvardas juba enne ülemkohtu otsust New Yorgis määratud miitingul kümnete tuhandete tööliste tormilisel heakskiitmisel ettevõtjaid — *üldise streigiga* üle maa...

Greeni ähvardused on muidugi vaid lihtne silmakirjalus, kuid nad näitavad, missugust keelt needki mehed sunnitud on hulka-dega rääkima.

Samal ajal kerkivad finanskapitali leeris esikohale *kõige tagurlikumad ja kõige pealetungivamad grupid*, eht ameerika finanskapitali dinosaursused. Alles hiljuti olid vahemeesteks presidendiga, kes pisikeste järeleandmiste vajadusest aru saab, see-sugused finanskapitali tuusad, nagu Ühendriikide kaubandusekoja endine president Henry Harriman ja Üldise elektrikompanii juht Swop. Nüüd on finanskapitali pea-jõud neist painduvamatest kaasvõitlejatest eemaldunud, ja hõisates tervitati terase-kartelli koosolekul trustituusade poolt kõige metsikumat kapitalistlikku metssõnni, ku-rikuulust endist senaatorit Reedi, kes „rais-kajate ja türannide“, s. o. Rooseveldi ja tema kaaslaste, vastu tuld ja tõrva süli-tab. Rahulolematud väikekodanlised hul-gad kogunevad mitmes osariigis ikka suu-remal hulgal kõige häbematumalt käredaid sõnakõlks pilduva, ameerika fäschismi kuulutaja H. Longi, „raadio-papi“ Cagli-ni jt sarnaste ümber. Need viimased, keda alles hiljuti kuigi kaugel ei tuntud, kerki-vad pikkamööda ülemaalisteks kujudeks. Suureneb ka vool kolmanda, käremeelse partei asutamiseks, mille eesotsas vennak-sed Lafolletted tegutsevad. Kolmanda par-tei kasuks võttis hiljuti sõna ka suure mõ-juja New Yorgi linnapea Laguardia. Poliitiline elu riigis muutub päriselt keevaks katlaks.

See seisukord ajab Rooseveldi ja tema valitsuse pea veel rohkem segamini, seda enam, et Rooseveldil ja ta kaaslastel ei siiaamaani ega praegugi mingit vähegi jär-jekindlalt läbitöötatud konkreetset poliiti-list programmi ega distsiplineeritud kaad-reid ei ole, keda ju ka ainult enam-vähem selge programmi alusel võimalik on ko-guda. Põhimõtete alal püüdis Roosevelt ainult kõige üldisemate ja laialivalguate liberaalsete sõnakõlksudega läbi ajada. Aparaadiks aga kasutas ta demokraatliku partei vana masinavarki, mis mitte vähem müüdav ei ole kui vabariiklaste oma, ja kõigepealt ainult oma parasitlikkude hu-vide eest hoolitseb. Aeg, mil võimalik oli osava loovimisega kõik ära teha, on möödas, või möödumas. Roosevelt võib katsuda sel-lega vastuhoopi anda, et ta nüüd sündmisi oma teed laseb minna: „mida hullem, seda parem“. Vaadaku nüüd, kuidas ilma NIRA'ta toime saab. Küllap majanduslik ja sotsiaalne mõll neid sunnib minu juurde ta-gasi tulema — Kanossasse (andeksandmist

paludes). Kuid see oleks tulega mängi-mine. Roosevelt võiks katset teha kapi-tali sõnne sellega hirmutada, et trustivas-tased seadused, mis NIRA tühjakstunnis-tamisega uuesti seaduslikku jõusse astu-sid, maksma paneb. Kuid Ameerika ma-janduse tingimustes oleks see lastemäng.

Peaasi ei seisa siiski mitte selles, ja isegi mitte selles, kuidas see kõik tuleva aasta novembris presidendivalimistele mõ-jub. Väga võimalik, et Roosevelt veel kord võitjaks jääb (kui demokraatlikus par-teis mitte suurt lõhet ei teki). Ülemkohtu otsus ja kõigi reaktsioonilikkude kapi-talistlikkude olluste avalik marutants võivad Rooseveldile võimaldada järjekordset „pa-hempoolset“ manöövrit toime panna, osa-tute kaitsjana, „edu“ ja rohkem „ueeaja“ poliitiliste-tendentside eest võitlejana esi-neda, mis vanas poliitilises masinavärgis mõningaid pisikesi parandusi nõuavad. See oleks kahtepidi kasulik. Esiteks võ-taks osa kapitalistlikke metssõnne, keda korralagedus ja sotsiaalne hädaoht, mis NIRA kaotamisega üles kerkivad, ära hir-mutab, uuesti aru pähe ja õpiks veel kord Rooseveldi teeneid hindama, keda üks kapitalistide ülistaja Arthur Croake „New York Times'is“ kõige paremaks „tulekus-tutajaks“ nimetab. Teiseks kindlustab kõige hullemate kapitalistlikkude masto-donide (muinasaegsete elukate) liig alasti väljaastumine Rooseveldile veel kord rahul-olematute hulkade poolehoiu ja ei lase kõiki neid Longisid, Caglinisid, Olsenisid ja senaatoritest inflatsiooni-jutlustajaid ühte leeri ühineda...

Peaasi ei seisa mitte selles, vaid *üldi-semates poliitilistes väljavaadetes*. Neid üldisemaid poliitilisi väljavaateid aga ise-loomustavad teravnemine, kõigi majan-duslikkude ja sotsiaalsete vastuolude polariseerumine (kahte vastaspoolsesse punkti koondumine), järjesti suurenev kihinemine vanades traditsioonilikkudes parteides¹, „uue kursi“ muinasjutu väljasuremine, vä-hemalt suurte illusioonide (pettekujutluste) määratu nõrgenemine. Mis on kogu see Rooseveldi poliitika olnud? Kõige lühidamalt võiks seda vast järgmiselt kokku võtta: *see oli katse kogu ehitusele fa-schistlik-„korporatiivses“ stiilis alust alla ehitada, kuid, esiteks, pisikeste sotsiaal-*

¹ Neid on Ühendriikides kaks — vabariiklaste ja demokraatide omad. Ajalooliselt esitas esimene põhjapoolsete osariikide kapitaliste, viimane — lõu-nariikide pärisorjapidajaid; kuid nüüd seisavad nad mõlemad ühte viisi suurrkapitali teenistuses, kes va-heldamisi ühte kui teist toetab, et — valijate päid hullutada. — *Toim.*

liberaalsete parandustega, teiseks, ilma poliitilise pealisehituse — ameerika kodanlise demokraatia traditsiooniliku masinavärgi — vähemagi avaliku murdmiseta. Selle kolme elemendi kokkuühendamise on aga võimatu. Sotsiaal-liberaalsed parandusekesed pörkavad kokku „korporatsioonide“ (riiklikult organiseeritavate ja riigi hoole all olevate monopolide) valitsusega. Kindlunenud „korporatsioonide“ huvide kindlustamine pörkab kokku vananenud ja liikumatuks muutunud poliitilise pealisehitusega. „Uue kursi“ poliitika põhielemendid on „oma vahel riidu sattunud“. Kas pole võimatu, kas pole naeruväärilik, et üheksa vana tudikest, kel õigus on põhiseadust seletada, ühe suletõmbega võivad uperkuuti lüüa määratusuure mehhanismi, mis kahe aasta kestel üles ehitatud ja mis määratulaialise riigi kogu majanduslikku elu reguleeris?

Teatud arenemisastmel nõuab vaimult ja stiililt fashistlik majandus ka fashistlikku poliitilist pealisehitust, vähemalt ameerika kodanlise demokraatia iseäranis vananenud ning puiseks jäänud masinavärgi osalistki purustamist. Ülemkohtu hallpead ja nendega kaasahääletav monopolistlik kapital kaitsevad kohtu otsust (NIRA kohta) demokraatiale vihjates, üksikute osariikide õigustele näidates ja seletades, et seaduseandliste asutuste poolt presidendile antud

erakorralised õigused ja volitused põhiseadusega kokku ei sünni. Kuid see pole muud midagi kui äärmine silmakirjalus. Just monopolistlik kapital, tema kõige tagurlikumad grupid on valmis, kui aeg selleks küps on, suure rõõmuga oma õnnistust andma selleks, et poliitilist pealisehitust „korporatsioonide“, monopolistlikkude ühenduste valitsusega kokkukõllasse seada. Kuid nad ei taha selle protsessi algustki Rooseveldile usaldada, kes laiade väikekodanliste, farmerite ja proletaarsete hulka, demokraatliku meeleoluga hulkade rahulolematuse laine harjal võimule pääses. Ka H. Longides ja Caglinites ei näe nad veel oma kõige paremaid kaasvõitlejaid. Nad ei ole veel lõpulikult lootust kaotanud, et neil korda läheb oma monopolisid uuesti „õitsele“ viia ja tgasugusest meeltpahandavast „sotsiaalsest“ mustusest vabaneda, ilma et vaja oleks riskeerida vana poliitilist pealisehitust põhjalikult puruks murda. Igatahes mõtleavad nad, et ameerika kodanlise demokraatia kõige tagurlikumaid osasid, nagu sedasama ülemkohut, veel väga hästi sellesama kodanlise demokraatia ebamugavuste vastu võitlemiseks võib ära kasutada.

See arenemiskäik on alles algamas. Ta võib ka kiiremini, isegi tormilikult edasi areneda. Igatahes on see määratusuur maa poliitilise arengu uude järku astunud.

E. K.

Nõukogude Liidust

Esimese mai demonstratsioonid ja sõjaväeparaadid

Nõukogude linnad ei olnud ennem kunagi näinud nii suuri demonstratioone ja sõjaväeparaade, kui käesoleva aasta 1. mail.

Moskvas käis demonstratsioonil 1800 tuhat inimest. Sõjaväeparaadist võtsid osa kõik punaväe liigid. Õhus lendles 800 lennukit. Uulitsatel roomas 500 tanki. Mõned neist sõitsid täie kiirusega üle Punase platsi, tehes 80—100 kilomeetrit tunnis.

Leningradis oli demonstratsioonil 1500 tuhat inimest. Sõjaväeparaadil olid esindatud samuti kõik sõjaväe liigid. Õhus lendles 350 lennukit, uulitsatel mürises 400 tanki.

Kiievis käis demonstratsioonil 350 tuhat inimest. Sõjaväeparaadist võtsid peale

teiste väeliikide osa 600 tanki ja 300 lennukit.

Valge-Vene pealinnas *Minskis* vältas demonstratsioonil valitsuse tribuuni eest möödassammumine 3 tundi. Sõjaväeparaadist võtsid peale teiste väeliikide osa 400 tanki ja 350 lennukit.

Kauge-Ida linnad nägid esimest korda nii rohkearvulisi demonstratioone ja sõjaväeparaade. 800 lennukit — luurajad, hävitajad ja pommitajad lendasid Kauge-Ida linnade kohal.

Slutskis, *Smolenskis*, *Taschkendis*, *Harkovis*, *Dnjepropetrovskis*, *Tifliisis*, *Sverdlovskis*, *Bakus*, *Shitomiris*, *Rostovis* ja teistes linnades olid maipühal sajad tuhanded inimesed demonstratsioonil. Igalpool olid võimsad punaväe paraadid, millest osa võtsid tuhanded lennukid ja tankid.

Rahvusvahelisel töölistepühal demonst-

reeris Nõukogude Liidu töörahvas oma jõudu, jõudu, mis on organiseeritud rahu kindlustamiseks. Häda sellele, kes julgeb vägivalda Nõukogude Liidu vastu tarvitada.

Nõukogude Liidu ja Prantsusmaa vastastikuse abistamise leping

2. mail kirjutasid Pariisis Nõukogude Liidu ja Prantsusmaa vastastikku abistamise lepingule alla Nõukogude täieõiguslik esindaja Prantsusmaal sm. Potjomkin ja Prantsuse välisminister Laval.

Selle lepingu eesmärgiks on rahu kindlustamine. Lepingu allakirjutamise teate võtsid Nõukogude Liidu ja Prantsusmaa töörahvas sügava rahuldustundega vastu. See oli veel uueks tunnistuseks sellest, kui järjekindlalt Nõukogude valitsus rahu alalhoidmise eest võitleb.

NSV Liit ja Prantsusmaa tegid kõik mis suutsid, et Saksamaad ja Poolamaad sõlmitavast lepingust osa võtma tõmmata. Nõukogude Liidu ja Prantsusmaa vastastikuse abistamise leping ei ole selle eesmärgiga sõlmitud, et kedagi kolmandat riiki isoleerida. Ta on sõlmitud Rahvasteliidu põhikirja alusel.

Nõukogude Liidu ja Prantsusmaa vastastikuse abistamise lepingu III punkt ütleb: kui ühte lepinguosalist ähvardab ootamatu kallaletung kellegi kolmanda riigi poolt, siis on lepinguga seotud riigid kohustatud vastastikku üksteisele abi andma vaenlase kallaletungi tagasilöömiseks.

14. mail sõitis Prantsuse välisminister Laval Moskvasse. Lavalil oli Moskvas jutujamisi sm. Staliniga, Molotoviga ja Litvinoviga. Lavalil külaskäik Moskvasse sündis väga sõbralikus õhkkonnas. Ta oli kahe suurriigi sõprussidemete kindlustamiseks võitluses rahu eest.

Nõukogude Liidu ja Tšehoslovakkia vastastikuse abistamise leping

17. mail kirjutati Praahas alla Nõukogude Liidu ja Tšehoslovakkia vastastikuse abistamise lepingule.

See on teine suur tunnistus — peale Nõukogude Liidu ja Prantsusmaa vahelise lepingu sõlmimise — Nõukogude Liidu kindlast rahupoliitikast.

Nõukogude Liidu ja Tšehoslovakkia leping on neilsamadel tingimustel ja Rahvasteliidu põhikirja alusel sõlmitud, nagu Nõukogude Liidu ja Prantsusmaa vastastikuse abistamise lepingi.

Ühes lepingu sõlmimisega oli ette näh-

tud juunikuul käesoleval aastal Tšehoslovakkia välisministri Beneschi sõit Moskvasse, mis ka sündis.

30 aastat Ivanovo-Vosnessenski üldstreigist ja Venemaa esimese tööliste saadikute nõukogu loomisest

30 aastat tagasi oli Ivanovo-Vosnessenskis, Venemaa tähtsas kiutööstuse keskkohas, vähem kui 100 tuhat elanikku. Mustad, kitsad ja räpased olid tööliste linnaosad. 17 suurvabrikandi ja 57 suurkaupmehe uhked lossid seisid linna keskuulitsatel. Linnas ei olnud veevärki. Selle eest oli 15 kirikut ja 300 kõrtsi. Enam kui üks kolmandik Ivanovo-Vosnessenski töölistest olid alaealised ja lapsed. Igast tuhandest sündinud lapsest suri 570 — esimesel eluaastal. Niisugune oli tsaari-Venemaa Ivanovo-Vosnessenski tööliste olukord.

1905. a. maikuul puhkes Ivanovo-Vosnessenskis lahti tööliste üldstreik. Sellest kirjutab M. Frunse (Arsseni) järgmist:

— Minu esimene kokkupuutumine kohaliku töölisteliikumisega oli maikuul 1905. aastal... Mind saatis Ivanovo-Vosnessenski sotsiaaldemokraatliku organisatsiooni tööle Moskva parteikomitee...

Organisatsioon oli 400—500 aktiivset töölist... Organisatsiooni mõju töölistele oli suur. Maikuu keskel alganud üldstreik tõmbas kaasa 60.000 Ivanovo-Vosnessenski töölist. Esimene streikijate miiting kohaliku duuma ees sünnitas kohalikule kodanlusele ja politseile koledat hirmu. Peale miitingu läksid töölistes Talki jõe äärde, kus nad sotsiaaldemokraatide ettepanekul vabrikute kaupa rühmadesse jagunesid ja tööliste saadikute nõukogu valisid.

Ivanovo-Vosnessenski streik andis määratu poliitilise ja organisatsioonilise kogemuse, mille eeskujul hiljem Peterburis ja Moskvas ning teistes kohtades tööliste saadikute nõukogud loodi.

Ivanovo-Vosnessenski parteiorganisatsioon tegi määratu töö tööliste poliitilise kasvatusel. Töölised olid poliitiliselt mahajäänud, täiesti ilma hariduseta. Kui partei tsaari isevalitsuse tegevust arvustas, siis kuulasid töölised seda algul hirmutundega. See oli nii ainult alguses...

See streik etendas kogu Venemaa töölisteklasi liikumises väga suurt osa. Selle streigi ajal tulid ilmsiks VSDT Partei organisatsioonilised jooned, partei distsipliin, see suur energia ja eneseohverdus,

mis parteil oli võitluses töolisteklassi vabastamise eest.

Partei tööle aitasid kaasa „objektiivsed“ põhjused. 3. juunil tulistas politsei töoliste koosolekut. See näitas veel kord, kelle huvisid tsaarivalitsus kaitseb.

Streik lõppes küll ainult töoliste osalise võiduga, kuid 1905. a. suve jooksul sündis suur pööre töoliste hulgas. Kävas töoliste klassiteadvus, mis viis nad proletariaadi avangardi — partei — organisatsioonide kindlustamisele. Ja 1905. a. sügiseks oli proletariaadi jõud juba sedavõrd tugevaks kasvanud, et ta tsaarivõimu alused kõikuma löi. Ivanovo-Vosnessenski töoliste loodud töoliste saadikute nõukogu sai aga algtüübiks proletariaadi diktatuuri riigivormile.

Nõukogude Ivanovos on rohkem kui 200 tuhat elanikku. Esimesel viisaastakul ehitati 19 suurt vabrikut ja tehast. Linnas on tramm ja 60 autobussi, 9 kõrgeimat õppeasutust, 17 tehnikumi, mitmed töolistefakulteedid; kõik lapsed käivad koolis.

Linnas on 13 tuhat kommunisti, 16 tuhat noorteühinguliiget ja 27 tuhat pioneeri. Iga päev käib 12 tuhat töolist 8 suures teatris ja kinos. Peale selle käivad tuhande töölised klubides.

Vabrikantide endistes lossides on sanatooriumid, lasteaiad ja koolid.

Laste surevus Ivanovo-Vosnessenskis on, võrreldes revolutsioonieelse lastesurevusega, vähenenud 20 korda.

Need on vaid mõningad, kuid kujukad ja käegakatsutavad tagajärjed sellest hiiglavõitlusest, mida pidas Venemaa proletariaat enamlastepartei juhtimisel ja milles Ivanovo-Vosnessenski töoliste üldstreik 1905. aasta suvel oli üks hiilgavamaid lehekülgi. Enamlastepartei viis töörahva võidule tsaarivalitsuse ja kurnava kodanluse üle. Enamlastepartei juhtimisel ehitab Nõukogude Liidu töörahvas klassideta sotsialistlikku ühiskonda.

Teise viisaastaku riiklik siselaenu

NSV Liidu valitsus kuulutas 5. mail välja uue riikliku siselaenu — teise viisaastaku kolmandama aasta väljalaske, 3500 miljoni rubla suuruses.

Juba 10. maiks, s. o. viie päevaga, oli uut laenu tellitud 3138 miljoni rubla eest. See näitab, et laenu tellimine palju suurema hooga läheb kui eelmistel aastatel. See ei kõnele mitte ainult töörahvahulkade arusaamise kasvust Nõukogude riigi ülesannete kohta, vaid ka nende hulkade sisetuleku tõusust.

NSV Liidu kõrgemate aumärkide andmine langevarjuga hüppajatele

NSV Liidu Kesktäidesaatekomitee andis reale parematele langevarjuga hüppajatele Nõukogude Liidu kõrgemad aumärgid ja kiitusekirjad.

Langevarjuga hüppamise sport on N. Liidus tõusnud kõrgele järjele. Tuhanded töölisnoored, kolhooside noored õpivad langevarjudel hüppamist. Meisterhüppajad on teinud määratupalju katsehüppeid lennukitelt, mitmesugusest kõrgusest nii päeval kui öösel. Nad on löönud palju ilmarekorde. Nii on Lenini aumärgi saanud sm. Jevdokimov, kes on teinud 76 hüpet, kus ta vabalt langes, ilma et oleks langevarju ennem lahti teinud, kui maapinnast veel ainult 150—200 meetrit kaugel oli. Kaks korda on ta löönud ilma rekordi vabalt langemises — esimest korda 6900 ja teist korda 8100 meetri kõrguselt.

Sm. Kaitanov, kellel üldse on 165 hüpet, tegi Nõukogude Liidus esimese hüppe lennukilt, kui see oli surmasõlmes.

Sl. Kameneva löi 1934. a. naiste ilma rekordi, langedes avamata langevarjuga 2750 meetrit.

Sl. Feodorova löi 1935. a. uue naiste ilma rekordi, hüpates 6350 meetri kõrguselt ilma hapnikuaparaati tarvitamata.

Raudtee transport on kindlasti tõusul

Teedekomissariaadi esimeste maikuuandmete järgi on maikuul 29 päevaga raudteedel laaditud 1.999.176 vagunit, kuu laadimise plaan oli 1.937.500 vagunit. Seega on kuuplaan täidetud 29 päevaga. Ületades plaani 62 tuhande vaguni võrd. See on juba teine kuu, kus raudtee transport (esimest korda mitme aasta järele) täidab valitsuse poolt antud plaani.

Plaanitäitjate raudteede hulgas on vilja, sütt, metalli, naftat ja rauamulda vedavad teed.

10 aastat Nõukogude Sahaliini

1925. a. 14. mai hommikul lahkusid viimased jaapani väeosad Sahaliini põhjapoolselt saareosalt, ja seal pandi maksma nõukogude valitsus.

Nõukogude valitsuse võimuletulekuga algas saarel kibe ülesehituse töö. Kümne aasta vältel on määratusuur töö ära tehtud, nii majanduse kui ka kultuurse kasvatusalal.

Nõukogude valitsuse ajal hakkas kiiresti kasvama elanikkude arv. Endise 3500 ini-

mese asemel on praegu saarel 100 tuhat elanikku.

Enne oli saarel 2—3 kooli, praegu on ligemale 100 kooli, kus õpib 14 tuhat last. Saarel on kaks alalist teatrit, suur hulk kinosid, neist paljud heliikidod, hulk klubisid ja punaseid nurke.

Kiiresti areneb saarel kivisõe- ja naftatööstus. Söetoodang on endisega võrreldes 10-kordseks kasvanud. Veel kiiremini areneb naftatööstus. Naftatööstuse linnas on 25 tuhat elanikku. Rohkem kui 200 naftatorni on tegevuses.

Suuresti on arenenud kalandus. Töötab mitu konservivabrikut. Areneb ka põllumajandus ja karjandus. Saare elanikud on täielikult varustatud oma kartulitega ja kapsastega. On organiseeritud MTJ, mis teenib saarel asutatud kolhoose.

Väga tähtsa koha omab saarel metsatööstus, mis annab suurel hulgal väljaveomaterjaali ja varustab Kauge-Ida tööstust metsasaadustega.

Leeninliku partei juhtimise all on Nõukogude Sahaliin selle 10 aastaga muutunud tugevaks sotsialismi kindluseks Kaugetes Idas.

Valge Eesti elupäevad

Maikuu kroonika

1. — Streigitlikumine palgaolude parandamiseks tungib ikka uutesse ja uutesse tööstuseharudesse. Eelmise kuu lõpul otsustasid Tallinna poitsepälgakõrgendust, 1,5—2 kroonilt 4—5 kroonile ja kollektiivlepingu maksmapanekut nõuda. Eelläbirääkimistel ei leppinud töölisid peremeestega kokku ning „Päevalehe“ teatel algab streik 2. mail.

— Jõukad kihid Eestis võtsid „Päevalehe“ teatel 1. mail vastu õiste joomingutega seltskondlikes majades ning lokaalides. Joomingud lõppesid igalpool uue kombe järgi „maikuningannade“ valimisega.

— Valitsuse määruse järgi peavad kõik kinod sunduslikult iga etenduse algul näitama agitatsioonifilmi, mille kokku seab riiklik propagandaasutus.

— Kirjanduse läbimüügi töstmiseks organiseeritakse valitsusmeelsete kirjanikkude algatusel ning valitsuse toetusel n. n. „raamatu aasta“, mis ühes sellega ka eestikeelse raamatu 400-ks juubeliaastaks on. Rahva üldise kehvuse tagajärjel on raamatute ostmine väga madal. Paremategi ilukirjanduslike raamatute tiraash ei tõuse üle tuhande.

2. — „Päevalehe“ teatel algasid Tartus palgatöstmiseks ja kollektiivlepingute sisseseadmiseks streiki 300 nahatöölise. Ettevõtjad ja vabrikandid ütlesid kõigist tööliste nõudmistest täitmiseist ära.

— Tallinna kingseppade streik pole veel ametlikult lõppenud, sest mitte kõik väikeettevõtjad ja täiturid kaupmehed pole veel tööliste tingimusi vastu võtnud. Üldiselt on aga praegu käimas töö-

Raha saadeti tagasi

Ameerika kiriklaste ühing saatis Valgevene Ossovitsa ja Kalinkovitsa maakonna töötavatele juutidele mõnisaada dollarit abiraha.

Raha saatjad on selle maakoha endised kulakud ja kurnajad, kes oma „nälginud“ suguvendade eest „hoolitseda“ tahtvat.

Ossovitsa ja Kalinkovitsa töötavad juudid otsustasid rahasaatjatele kollektiivselt vastata.

Nad kirjutasid muuseas: Meie oleme vabad sotsialismi ehitajad. Nõukogude valitsus teostab õiget leeninlikku rahvuspoliitikat. Juudisoost töörahvas töötab tehastes, vabrikutes ja sotsialistlikkudel põldudel. „Nälgivad“ suguvendad, kelle eest teie muretsete, on löökklased ja elavad hästi. Sm. Baresil on üks poeg insener, ta teenib 600 rubla kuus. Teine poeg on raamatupidaja, teenib 250 rubla kuus. Kolmas poeg on kõrgesti kvalifitseeritud tööline, ta teenib 300 rubla kuus, elab ühes vanematega. Sarnased on enamuses kõik meie perekonnad. —

Ossovitsa töötavate juutide koosolek otsustas saadetud dollarid saata kapitalistlike maade töötavate toetuseks.

A. R.

liste võiduga lõppenud streigi likvideerimine ning uute töötingimuste maksmapanek.

— „Päevaleht“ arvab, et kui vabrikutööliste kohta on maksev kindlustusseadus, siis peavad selle hallparunid ka põllutööliste kohta maksma panema. Seni pole põllutööliste jaoks mingit sotsiaalkindlustust. Tööpäeva pikkus on endiselt täiesti hallparuni määrata.

— Kreenholmi vabrikus töötab ajutiselt 600 kudu- ja 9¹/₂-tunnilise tööpäevaga — ühekordse kiirtelemise täitmiseks. Tellimine lõpeb juulis, mil osa töölisi jälle „puhkusele“ lastakse.

— „Kaja“ nõuab hallparunite „haritud peretütardelt“, et need puudritopside asemel enam perekondlikele kohustustele ja tööle mõtleksid. Kitsas aeg sundivat kokkuhoiule ja peretütred maaorientatsioonile üle minema.

— „Postimees“ arvab, et kriisi ajal võlgadesse sattunud talud ei suuda end siiski ilma riigi abita võlgadest vabastada. Praegust võlakoomatust taludel võiks „Postimehe“ arvates ainult siis normaalseks pidada, kui põllusaaduste hinnad 50% võrd tõuseksid.

3. — 6 Eesti suurema ajalehe toimetajat sõitis Tallinnast Varssavi Poola riigi aastapäeva pidustustele. Poola fashistliku riigi aastapäeva ülistatakse Eesti ajalehtedes kui „Poola rahvuspüha“. Korraldatakse mitmesuguseid sõpruseavaldusi ja külaskäike Tallinna-Varssavi vahel.

— Mait Metsanurka — romaani „Ümera jõel“ autorit — süüdistatakse pappide poolt — usuvastases agitatsioonis. Ristiusk olevat Metsanurga kirjutiste järgi — Eestisse toodud „rahvaorjastamiseks, nõrkade rõhumiseks ja rahustamiseks taevase riigi pettuse arvel“. — Mait Metsanurk on tuntud kui ustavam ja osavam fashistliku orientatsiooniga kirjanik. Hitlerlikke kultuura-barbaariseid järele aimates ülistab ka tema nn. paganaaja usku, mis ristiuse papid turtsuma paneb.

4. — Riigivanema kirjanduslikud auhinnad käesolevaks aastaks jagati kolmele tuntud kirjanikule: Metsanurgale, Semperile ja Mälgule. Metsanurk ja Mälg on võtnud oma teoste ainestiku kaugest minevikust, mis neile võimaldas käesoleva aja tegeliku elu küsimustest hoopis mööda minna, selle vastu eesti rahu vägevust ja vahvust minevikus ülistada.

— Päts sõitis kuuks ajaks Poolamaale „tervist parandama“. Lehtede teatel olevat see esimene juhtum, mil keegi välismaa riigipeadest Poolamaale „ravimisele“ on sõitnud. Sellest tehakse siis „suur lumber“.

— Pärnus anti kohtu alla 2 töölise selle eest, et nad organiseerisid kohalikku tööliskumist — palgavõitluseks, streikide korraldamiseks, sõjavastaseks liikumiseks jne. Areteerimine võetud „Päevalehe“ teatel siis ette, kui tööliskumine ähvardanud koha- peal juba „üldist rahu“.

— „Päevalehe“ teatel lõppes Tallinna pottseppade streik töölise võiduga. Ettevõtjad kirjutasid töölise nõudmistele alla, ning töölised hakkasid tööle.

— Tallinna Lasnamäe kivimuru töölised otsustasid nõuda palga tõstmist. Töölised ähvardasid töö seisma panna, kui nende nõudmisi ei täideta.

5. — Pärnu-Viljandi rahukogus lõppes streigi organiseerijate protsess süüdistuste 1/2 kuni 1 1/2-aastase vangistusega.

6. — „Poola-Eesti akadeemiline ühing“ organiseeris Tallinnas Poola riigiaastapäeva puhul koolinoorsoole suurema miitingu „Eesti-Poola“ sõpruse kõvendamiseks. Miitingul kõnelesid valge Eesti koolijuhid ja Poola saadik. Pärast miitingut demonstree- riti Poola filmi.

— Valitsuse poolt kinnitati Eesti agronoomide-koja seadus. Agronoomidekoda organiseeritakse teiste juba olemasolevate kodade eeskujul. Koja peamiseks ülesandeks on oma liikmete tegevuse poliitiline kontrollimine. Töötamise õigus Eestis antakse ainult koja liikmetele.

— „Päevaleht“ ja Tallinna saksa leht „Revalische Zeitung“ on leidnud ühise välispoliitilise keele Nõukogude Liidu ja Prantsusmaa vastastikku avitamise lepingu vastu. Mõlemad lehed leiavad, et valgel Eestil tulevat nüüd end kaitsta Nõukogude Liidu vastu, kes Prantsusmaa avitamise eesmärgil tingimata Tallinna alla püüdvat tungida. — See „Tallinna alla tungimine“ tuleb nimelt vabaks jätta — Hitlerile!

— Saaremaal mõisteti 4 aastaks vangi keegi tööline, keda süüdistati kommunistidega läbikäimises ja lenlehtede levitamises.

— Narva kingsepatöölised nõuavad 40%-list palgakõrgendust. Ettevõtjad pole palgakõrgendusega nõus, sellepärast on ka Narvas streiki oodata. 250 Narva kingsepatöölisest on ametiühingusse koon- datud 200.

7. — Kaunases algas 3 Balti riigi välisministrite konverents. Ministrid kinnitasid oma kõnedes, et kõik Baltimaad tahavad võidelda rahu eest. Rahu eest võitluse lähemate sammude või abinõude kohta lehed vaikivad.

— Pärnus algas nahatöölise streik. Ametiühingusse organiseeritud töölise streigiga ühtnesid ka

organiseeritud töölised. „Päevalehe“ teatel streigib 130-st Pärnu nahatöölisest üle 100.

Streikijate peanõudmiseks on palga tõstmine 30% võrd ja kollektiivse töölepingu maksmapanek. Osa ettevõtjatest on juba töölise nõudmistele järele annud.

— Pärnu sadamatöölised organiseerisid streigi aurik „Ariadne“ lossimise puhul. Streigi tagajärjel kõrgendati Pärnu sadamatöölise palgu Tallinna sadamatöölise palgamääran.

8. — Ühes kaitseliidu suvilaagriga korraldab valitsus laagri ka 2000-le noorkotkale. Laagri üldkorraldajaks on sõjavägede ülemjuhataja kindral Laidoner.

— „Päevalehe“ teatel on taliviljade oraste seisukord Eestis märksa halvem moodunud aasta seisukorrast. 5-pallilise hinnangu järgi hinnatakse Põhja-Eestis talirukki oraseid 2,3 peale. Viletsa rukkisa-rga ühenduses ootavad hallparunid rukkiihinna tõusu.

— Balti riikide välisministrite konverentsi puhul toob „Päevaleht“ ühe Poola tooniandva ajalehe arvamise, mille järgi Eesti ja Läti Poola-Saksa poliitika toetamise poole kalduvat. Varssavi ajalehel näib olukorra hinnangus õigus olevat, sest valge Eesti kodanlised ajalehed pasundavad alaliselt „ida-hädaohust“, kõige alandlikumalt saba liputades poola panide ees.

9. — 6500 popsikohta tahetakse lähema paari aasta jooksul suurraludest ja riigimaadest välja eraldada selleks, et süstemaatikumalt hallparunite töö- liskaadrite küsimust otsustada. Seltsme aasta jook- sul olevat „Päevalehe“ teatel päristaludest eraldatud 3500 popsikohta.

— Tartus streigib 250 kingsepatöölise juba nädal aega. Et streigikassal kehvematel streikijate perekondadele raske on abi anda, siis otsustati, „Päeva- lehe“ teatel, abisaamiseks pöörata Skandinaavia nahatöölise poole.

10. — Poolast tagasi sõitnud vastutavad ajale- hetoimetajad propageerivad vahutaval suul Poola- Eesti sõprust. Poola-Saksa sõjalise koostöö orien- tatsiooni seab „Päevaleht“ vastu Prantsusmaa ja Nõukogude Liidu rahu-orientatsioonile.

— Teedeministeeriumi juhtnõuude järgi võetakse üleriiklikult ette teede õiendamine, raud- ja betoon- sildade ehitamine ning seniste teede paremini korda- seadmine. Maanteede korraldamine viiakse läbi sõjastrateegiliste teede üldises plaanis.

— Riiklikus majandusnõukogus võeti arutusele nn. minimaalpalgade seaduse eelnõu. Eelnõu järgi tahetakse kindlaks määrata töölise minimaalpalgad ning need üleriiklikult maksta panna. Minimaalpal- gad on järjekordseks fashistliku valitsuse pettus- numbriks ning töölise palgavõitluse mahasurumi- seks. Pole võimalik, et valitsuse tüüri juures istuv kapitalist töölisele kõrgema palga määraks, kui seda soovib vabriku omanik. On aga minimaalpalg kindlaks määratud, siis on peremeestel kerge riigivõimu abiga töölise palganõudmisi maha suruda.

— Pärnus kestab nahatöölise streik. Streikjad korraldavad raskustesse sattunud perekondadele Pärnu töölise keskel korjandusi.

11. — „Päevalehe“ teatel tahab Pätsi valitsus lähemal ajal maksta panna töötülide sundusliku vahekohtu. Streikide võimalus surutakse sellega amet-liku komisjoni alla. Sotslik Töölisühingute Keski- liit olevat valmis tööpalga tüliküsimused kõik kom- isjoni otsustamisele andma.

— Tallinnas peetakse ära Eesti tööliseühin- gute keskliidu 5. kongress. Saadikuid tuleb kokku üle 100, 40-st ametiühingust.

— Eesti raudteedel ja raudteetöökodades teenib ühtekokku 18.000 töölise ja ametnikku.

— Tallinnas algasid streiki 250 naisrätsepatöölise, kes nõuavad palga tõstmist ning kollektiivlepingu maksmapanekut. Õppinud rätsepatöölised ei teeni seniste normide juures päevas üle 1,5 krooni.

12. — „Päevalehe“ teatel organiseeriti Viljandi hitlerlaste poolt salajane mitting, millest eeskätt hitlerlik noorsugu osa võttis.

— Tallinnas peetud ametiühingute üleriiklik kongress, millest osa võtsid 6500 töölise esindajad 41 organisatsioonist, lükkas otsustavalt tagasi riikliku sundusliku vahetamise kavatsuse palgatülide lahendamiseks. Samuti ei leidnud töölise poolt heakskiitmisel kavatses sunduslik riiklik palkade alammäär kindlaksmääramine. Leiti, et palgad on madalad, ning nende tõstmise eest tuleb võidelda, ootamata fashistliku riigiparaadi vaheseisemist. Senteid parempoolseid sotsfashiste ametiühingute kesklitid juhatusesse enam tagasi ei valitud.

13. — „Päevalehe“ teatel andsid Pärnu ettevõtjad nahatöölise streiginõudmistele palga tõstmise järele. Läbirääkimised kestavad praegu streikijate esindajatega kollektiivlepingute pärast, mille vastu vabrikandid seni ägedalt on välja astunud.

— „Õhu- ja gaasikaitse ühingu“ poolt anti Viljandi osakonnale sõjaväeliseks harjutuslendudeks Eestis ehitatud lennuk.

14. — Lehtede teatel on Tallinnas paljastatud vabfashistide sõjariistus ülestõusu plaan. Ülestõus pidanud käima Päts-Laidoneri valitsuse vastu. Löökrühmades olnud koondatud endised Sirgu sõjaväe organisatsioonid. Juhatajaks olnud keegi tagavaraohvitser, kes toetuse saamiseks esimeses järjekorras Balti parunite poole pööranud. — Kogu asi kannab kahtlast ilmet.

15. — Viljandi kingseppade streik on samuti töölise võiduga lõpukorrale jõudmas. Suuremad ettevõtted on juba töölise palkasid tõstnud. Pikeemat aega kestis võitlus kollektiivlepingu pärast. „Päevalehe“ teatel olevat töölised osaliselt oma esialgseid nõudmisi pehmenandanud.

— Narva kingsepatöölised algavad streiki 15. mail. Ettevõtjad pole nõus töölisele mingit palgakõrgendust andma. Mõned ettevõtjad on siiski töölisega juba läbirääkimistesse astunud.

16. — Pärnu sadamatöölised nõuavad valitsuselt korraldust, et Eesti sadamatöölised, keda üle riigi 2000 ümber, saaksid haigekassade alla üles võetud. Seni pole sadamatöölised Eestis veel õnnestujutumite ja haiguste vastu haigekassades kindlustatud.

— Streigiliikumine on ka Rakvere rätsepatöölis-teni jõudnud. Töölised ähvardavad streigiga, kui ettevõtjad palgakõrgendust ja kollektiivlepinguid läbi ei vii. Palgad on teistes linnades maksetavatest tööpalkadest märksa madalamad.

Streigi organiseerimine on „Päevalehe“ teatel käimas ka Viljandi rätsepatöölise hulgas.

— „Päevalehe“ järgi on nahatöölise streik kõigis linnades haaranud üle 2000 töölise. Streigiliikumine piirdub esialgselt enam väike- ja keskettevõtetega, kus palk kõige madalamale oli surutud. Isegi „Päevaleht“ peab tunnustama, et „tööpuuduse sunnil leitud ka siin töölisi, kes võtavad tööd naeruväärt hinna eest, ja siis tuleb niiviisi välja, et 16–18-tunnilise tööpäeva juures ei suudeta teenida rohkem kui 1,5 kuni 2 krooni“. Kommentaare pole siin vaja. „Päevalehe“ arvamise järgi peaks töölise minimaalipalk kuus 90 kroonile tõusma.

17. — Tallinna tubakasaaduste väikemüüjad pole rahul sellega, et tehased ja suurmüüjad nende vaheltmüügi kasusid järjekindlalt kärbib. Väikemüüjad ähvardavad suurettevõtjaid üldise streigiga.

— Viljandi rätsepatöölised ei olevat siiani veel streigiküsimuses kindlale seisukohale jõudnud. Töölise seisukord on aga seal eriti raske, kuna nad endi äraelatamiseks 12–16 tundi päevas tööd peavad tegema. Tartu streikivad nahatöölised asusid ettevõtjatega läbirääkimistesse.

— Tallinna naisrätsepatöölised võitsid streigi paari päevaga, saades palgakõrgendust 30% võrd.

— Tallinnas asuva „Aivase“ metallitööstuse valajad algasid streiki, nõudes 20% list palgakõrgendust. Vabriku juhatus ähvardab kõiki valajaid 2 päeva jooksul töölt vallandada.

18. — „Päevaleht“ toob lühikese teate majanduskriisi arengust ühes maakonnas, nimelt Järva maal — juurde arvatud Tapa alev. Maksu sissenõudmisi politsei abil oli kriisi ajal aastas 553, nüüd — 678. Maksunõudmistele rahaline aastasumma on kerkinud 99.600 kroonilt 265.981 kroonile.

19. — 12. juunil tuleb Tallinnas arutusele 30 vabfashisti protsess hitlerliku riigipöörde ettevalmistuse pärast.

— „Rahva Sõna“ teatel annab Eesti valitsus välja kontsessioone rauamaagi ja nafta peale. Naftat arvatakse Võrumaal, rauda aga Virumaal leiduvat. Leht ennustab juba nüüd Eestile suurt tööstuslikku tulevikku.

20. — Lavassaare riiklik turbatööstus Pärnu lähedal ei palka „R. S.“ teatel tööle kohalikke töötuid, kuna need kallist päevapalka nõudvat. Turbatöölised palgati kõik Petserimaalt venelaste keskel, kes rahul olevat sellega, mis neile antakse. Samuti on valitsus huvitatud, et töötute rahutu element N. Liidu piirilt eemale saaks toimetatud.

— Tartu sõjaringkonna kohtus arutati 6 Tartu elaniku süüdistusasja „kommunistliku liikumise süvendamisest“. Üks kaebelustest mõisteti 3 aastaks vangli.

— „R. Sõna“ teatel maksetakse Keitua vallas, Põhja-Eestis, talusulastele kuue kuu eest 100 krooni ümber, s. o. 16–17 krooni kuus. Mõõdunud aasta kuupalgad kõikunud 9–10 krooni (!) ümber. Lehe teatel ei tahtvat hallparunid sügisel lubatud palka välja maksta, kuna palgalepingud harilikult suusõnalistel lubadustel põhjenevad.

— Tallinna nahatöölise streigi tagajärjel kasvas nahatöölise ametiühingu liikmete arv 200-st 1000-ni. Kollektiivlepingud sõlmiti 169 äri ja ettevõtte ja 1200 töölise vahel.

21. — „Aivase“ metallitehases Tallinnas kestab valajate streik edasi. Tehase valitsus ähvardab endiselt töölisi lahtilaskmisega. Ka Rakvere rätsepatöölise nõudmistele pole ettevõtjad seni veel järgi andnud. Streik kestab.

— Pätsi valitsuse otsusega suleti Rakveres „Virumaa töölise Üldühing“ ja töölise esperanto selts „Plue“. Sulgemise ametlikuks põhjuseks olevat kommunistlikkude lehtede levitamine ning „demokraatliku korra vastu“ kihutusöö tegemine. 21 töölisel keelati elamine piirivõds ning linnades.

— Peipsi ääres, N. Liidu piiri lähedal, põles maha Lisje küla 150 elamuga. Suurem osa Lisje küla meeselanikke on Pärnu Lavassaare turbatööstuses. Kodu viibivad naised ja lapsed ei jõudnud suure tuulega levivale tulekahjule piiri panna.

22. — Sotsfashistide häälkandjas lööb tuntud juudas Freiberg hädakella, kutsudes appi katseliitu ja kapot sellepärast, et hiljuti Ametiühingute Kesklitid juhatusse parempoolsete sotsfashistlikkude jäärade asemel pahempoolset valiti. Fr. on selle üle täielikku paanikasse sattunud ning kutsub oma pahempoolsetele vendadele otsekohe tuld ja tõrva kaela kallama.

— „Päevalehe“ teatel oli töbörsidel 15. maiks

Märgatud trükiviga:

Lhk.	Rida	Trükitud	Peab olema
4	21 ülevalt	austamise	asutamise

---

registreeritud 736 töötut. Mõõdunud aastal oli registreeritud töötute arv samal ajal 8300.

— Tallurkki ja nisu saagi lootused, — kirjutab „Päevaleht“ — olevat see aasta 15—20% alla keskmise. Loodetavast saagist ei jatkuvat talve üleelamiseks. Suurt kahju sünnitavat rukkiarastele rootsi kärbes.

— Tallinna nahatöölise palkade allasurumiseks kasutavad Tallinna ettevõtjad vangide tööjõudu. Tallinna töölised protestivad sunnitöö abil palga allasurumise vastu.

— „Päevalehe“ teatel värbib „Aivase“ metallitehas streikijate valajate asemele streigimurdjaid. Streikijad püüavad vabriku väravates sireigimurdjaid tööle asumast takistada.

23. — Üks Eesti raske-suurtööstuse viimastest jäänustest, Tallinna lastele tuntud kopli kraana endise Böckeri laevatehase juures, lammutatakse nüüd lõpulikult ning müüakse vanarauana maha. Kraana tõstevõime oli 150 tonni, üldkõrgus 63 meetrit, pöördesilla pikkus 61 meetrit. Kraana ehitushinnaks oli 426.000 kuldrubla. Lammutamisel saadakse sellest hinnast 20%!

— „Päevaleht“ tutvustab plkemas artiklis oma lugejaskonda soome fashistliku liikumise uute meetoditega. Kriipsutatakse alla töölisejuhtide kaagitamise vajadust ning hitlerismi meetodite tarvituselevõtmist tööliselikumise mahasurumiseks.

— Kreenholmi vabriku juhatusse ja nõukokku valiti aktsionääride koosolekul niisugused fashistlikud tuusad, nagu kindral Laidoner, kindral Roska, riigi kõrgema majandusnõukogu juhataja Jürmann jt. Juhatuses jaotati kohad saksa kapitali esindajatega, kelle eesotsas seisab pankur Scheel, Hahn, Brockhausen jt.

— „R. Sõna“ teatel andis Kreenholmi vabrik 1934. a. peremeestele 34 miljonit puhastikas. Kriisija kestvusel on vabriku töölise palka 60% võrd kärbitud. Pole siis ime, et seesamane härra Jürmann, kes vabrikus rikkamaks aktsionääriks, riigi majandusnõukogus töölisele palganõudmistele ja streikide

ärakeelamiseks sunduslikku vahet kohut kaela püüab suruda.

24. — Viljandi saapakaupmehed ja tööstuse-ettevõtjad on valmis osaliselt töölisele järele andma palga tõstmises, kuid kollektiivleping näib härradele ikka veel kui punane rätik härjale. Streik kestab edasi.

— Riigi statistika keskbüroo ametliku aruande järgi oli 1934. a. ühtekokku 10 streiki, 2.207 tööpäeva ulatuses. — Nagu teisel (vaata eriline artikkel käesolevas n.-ris) näitame, võitsib ametlik aruanne kõige jõhkramal kombel, et töölise võitluse ulatust ja tõusu maha salata.

25. — Tallvilja halva seisukorra pärast oodatakse peatset elukalliduse tõusu. Põllumajanduslik kahju tõuseb „Postimehe“ järgi 12 miljoni kroonini.

— 30. mail organiseerib valitsus üleriiklikult nr. „vabadusristi“ päeva, sõjaväe, kaitseliidu ja koolilõplaste paraadidega. Päeva eesmärgiks on sõjaka meeoleu ülespiitsutamine, millest valitsus omale toetuskapitali loodab.

27. — Viljandi kingsepatöölise streik lõppes töölise osalise võiduga palga kõrgenduse alal.

— Välisministri abi Laretei seletas „Völkischer Beobachter“ esindajale, et Eesti jt. Balti riikide ühinemine ida vastastikku avitamise lepinguga ei oleval moraalset praktiline. Balti riigid oleval selleks liig väikesed, et sõjaliselt mingit osa mängida, ning teiseks kardavad nad lepinguga ühinemise puhul pahandada Saksamaad.

28. — Krulli vabriku töölised arutasid „R. S.“ teatel streigi algamise küsimust palga tõstmiseks. — Tartu kingseppade streik lõppes „R. S.“ teatel palga tõstmisega. Kollektiivlepingut ei läinud töölistel korda maksta panna.

— Tallinnas koostasid „R. S.“ teatel parketitöölised kollektiivlepingu ja palgakõrgenduse tabeli, mille täitmiseks esitasid ettevõtjatele. Viimased täitsid töölise nõudmised ilma streigi puhkemiseta.

Vastutav toimetaja: H. Põõgelmann

Tehniline toimetaja: V. Sander

Väljaanne nr. 190. Ladamisele antud 27/VI 1935. Trükitmiseks alla kirjutatud 19/VII 1935. Paber 75×10. Autoripoognaid 4,3. 2 trükip. Ühes trükip. 85.680 trükki. Üldse 171.360 trükiähte. Lengerlit nr. 20710. Tiraash 700 eksempl. Töö nr. 7492. „KÜLVAJA“ trükkoda, Leningrad, 31, Dershinski nuias, nr. 49.

Klassivõitlus

„КЛАССОВАЯ БОРЬБА“ № 6 (177)

Журнал на эстонском языке

1201358

Издательское Товарищество Иностранных Рабочих в СССР, Ленинград, 141, Апраксин пер., № 2
Välismaatööliliste Kirjastusühisus NSV Liidus, Leningrad, 141, Apraksini põikuliits № 2

Hind 75 kop.

